

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Jönköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÄNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

SECHONN,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1834.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Jönköpings Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse, för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Jönköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

SECHONN,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1834.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets Allmänna Beskaffenhet.....	3.
2:o Invånarne.....	11.
Folkmängden.....	11.
3:o Näringar.....	17.
Åkerbruket.....	17.
Boskapsskötseln.....	18.
Hästafveln.....	20.
Fårafveln.....	21.
Getterna.....	21.
Skogarne.....	21.
Bränvinsbränningen.....	23.
Bergs- och Bruks-rörelsen.....	25.
Linskötseln.....	25.
4:o Fabriker och Binäringar.....	26.
Husqvarna Gevärsfactori.....	26.
Pappers-Bruk.....	27.
Landt-Garfverier.....	27.
Färgerier och Vadmalstampar.....	27.
Oljeslagerier.....	27.
Jagt.....	28.
Fiske.....	28.
Tegelbruk och Kalkugnar.....	28.
Kakelugnar och Stenkärl.....	28.
Körslor.....	28.
Salpeter-tillverkning.....	29.
Biskötseln.....	29.
Ståltråds-tillverkning.....	29.

Simpla Wägg-Ur.....	29.
Humle-plantering.....	29.
5:o Politisk Författning.....	29.
Kammar-Verk.....	29.
Gästgifveri-Skjutsen.....	30.
Krono Skjutsningen.....	30.
Inqvarteringen.....	30.
Krono Brefbäringen.....	31.
Fång-Skjutsen.....	31.
Fattigförsörjningen i Länet.....	31.
Hälsovården.....	32.
Sockne-Magaziner.....	33.
Rofdjurs utödande.....	33.
Folk-Scholor.....	33.
Sparbank.....	34.
Policen.....	34.
Skiftes-Verket.....	35.
Uppbördsverket.....	36.
Statsbidragen.....	36.
Bevillningen.....	37.
Kostnaden för Rustning och Roteri.....	38.
Presterskapets och Kyrkobetjeningens underhåll...	38.
Diverse afgifter, onera och allmänna besvär.....	39.
Krogar.....	40.
Länets Hushållnings-Sällskap.....	40.
6:o Städer.....	41.
Jönköping.....	41.
Stadens handtverkerier.....	44.
Torgrörelsen.....	45.
Stadens Inkomster.....	46.
Stadens Fattigförsörjning.....	47.
Sjukvården.....	47.

Climat-förändring.....	48.
Eksjö.....	48.
Grenna.....	50.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Jönköpings Län

Tabell för Städerne inom Jönköpings Län

I ett land, der folklynne och klimat föga omvexla med åren, af hvilka det ena merendels är det andra likt, der inga Revolutioner i naturen förändra, knapt skaka, sällan öfversvämna jordytan, och der ett, i decennier oförändradt Stats-skick lemnat alla Näringar åt sin fria utveckling; der är det i sanning svårt att en gång hvart Femte år säga något nytt i Oeconomiskt och Statistiskt afseende.

Att åberopa hvad redan blifvit sagdt, torde dock icke alltjemt passa. Denna inledning, måtte den i någon mån ursäktas det ringa värde den Berättelse må äga, som i följd af Eder Kongl. Maj:ts Nådiga Circulaire-Bref den 7 April 1821, Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jönköpings Län nu i Underdånighet aflemnar om Länets tillstånd i förenämnde afseenden.

De anbefallda Tabeller, som, i Lands-Contoret upprättade, böra Berättelsen åtfölja, bifogas, Deras innehåll berättigar sjelfva Berättelsen att icke belastas med Ziffror och Columner. För den äro dock föreskrifne serskilde rubriker, som böra iakttagas, hvaraf

120 *Länets Allmänna Beskaffenhet.*

Jönköpings Län, som utgör Norra delen af Småland, gränsar i Norr till Östergöthland, i Öster till Calmar Län, i Söder till Cronobergs Län och Halland, i Väster till Elfsborgs- och Skaraborgs Län. Det är sexton mil långt och åtta mil bredt. Dess areala vidd utgör något öfver 100 quadratmil, som innesluta nio Häradar och tre Städer. Länets Oeconomie, Polis och Upphörd, förvaltas, under Landshöfdingen, af 6 Kronofogdar, 6 Häradsskrifvare och 22 Länsmän. Lagarne handhafvas af 5 Häradshöfdingar, 3 Rådstufvu-Rätter och en Kämnars-Rätt. Fem Häradar lyda under Lagmannen i Calmar Läns och Ölands, men fyra under Lagmannens i tio Häraders Lagsaga. Göta Rikes Hof-Rätt har sitt säte i Länets Residens-Stad. I Ecclesiastike mål lyder Länets under tre Biskoppar, ty sex Häradar höra till Wexiö, två till Linköpings och ett till Skara stift. Bergväsendet vårdas af Bergmästaren i Söderman-

lands och Östergöthlands Bergslag, biträdd af en Bergsfogde. En mindre del af Länet hörer dock under Skåne och Cronobergs Bergmästaredöme. Femton Landtmätare besörja Ägoskiften och tre provincial-Läkare förestå Hälsovården. Af Länets Krigsfolk är hela Jönköpings Regemente, i Länet indeladt och större delar af Calmare Regemente, Smålands Husar-Regemente och Smålands Grenadier-Bataillon utgöras äfven från detta Län, som förthy anses hårdare Roteradt än de fleste Provincier i Riket. Alla ofvannämnde Trouppers Befälhafvare äro för närvarande inom Länet bosatte.

Länets Jordyta är mycket bruten. Berg och Dalar, Sjöar och Strömmar, Träsk och Moras, Mossar och Kjärr, Stenrösen och Ljunghedar, bättre och sämre Skogsmarker, Löf- och Barrskog omväxla beständigt under samma synkrets och större bördiga slättmarker äro sällsynta. De små Landen, hvilka här och der småningom mellan bergen och vattnen blifvit odlade, hafva troligen åt hela provinsen gifvit namnet Småland, hvars trenne Län dock numera icke utgöra ett småland utan ett af Rikets större afdelningar.

De största sjöar inom Jönköpings Län, äro *Wettern* och *Bolmen*; de största Strömmar *Nissa* och *Laga-å* och de märkligaste Berg *Taberg* i Månsarp Socken samt *Lufveberget* och *Almåskulle* i Åsenhöga Socken. En längre Bergskedja börjar vid Östgötha gränsen, sträcker sig förbi Grenna Stad och vidare inåt Länet.

Men den allmänna beskaffenheten af ett så ojemt och brutit Land kan svårligen uppfattas utan en mera detaljerad beskrifning öfver dess delar. Man tror sig därför bäst uppfylla afsigten med den nu förevarande rubriken att fullkomna den med en kortt relation om hvarje Härad.

Tveta Härad omgifver Länets Residens och gränsar till sjön *Wettern* på ömse sidor om Jönköping, på hvars Torg aldrig saknas afsättning för det omgifvande Landets production. De märkvärdiga, från höga klippor nedstörtande vattenfallen vid Husqvarna, drifva det der befintliga betydliga *Gevärs-Factory*, som nu varande ägaren iståndsatt och förbättrat, så att *Factoryet* ofbrutit är sysselsatt med de *Gevärsbeställningar*, som af *Eder Kongl. Maj:ts Krigs-Collegium* här årligen göras.

Jordmånen i detta Härad består hufvudsakligen af bättre och sämre mulljord, mycket sandblandad. Med stark gödning och tätare rägnskurar gifver den vacker, men thy förutan svag gröda.

Häradets största landtegendomar äro Fidei-Commisserna Ramsjöholm och Ulfsnäs, det förra i Adlerbethska, det sednare i Ribbingska slägttern. Vidare Stensholm och de så kallade Theetiska godsens och derjemte Riddersberg, Strömsholm, Björneberg, m. fl. Egendomen Rosenlund och säteriet Ingsberg hafva under de sista 30 à 40 åren blifvit, den förra från intet och den senare från nära ödesmål, odlade och bebyggda till ortens prydnad. Ingsbergs odlares, Post-direktören och Riddaren af Wasa-Orden Sjölin's uppoffringar på en steril lokal och föga tacksam jord bära vittne, att odlingslusten i sin höjd icke afser ögonblickets, utan kommande åldrars vinst och fromma.

Taberg är märkvärdigt af sin jernmalm, som brytes icke i grufva, utan i dagen och af sin tvärbranta lodrätta höjd, 200 alnar öfver jordytan. Det synes som ett natur-fenomen vidt omkring landet och har skänkt sitt namn åt hela den omgifvande Bergslagen.

Tabergs Bergslag ligger inom Barnarps, Rogberga, Månsarps, Sandseryd och Byarums Socknar. Den är indelad i fem så kallade Hyttelag, hvilkas tackjerns-tillverkning egentligen varit anslagen vissa bruk, mot hvilkas ägare Bergsmännen likväl nu anställt rättegång att få tillgodonjuta författningarna om en fri tackjerns-handel.

Nissa och *Laga å* upprinna i närheten af *Taberg*; den förra flyter ur *Nissa kärr* på *Hackelsebo* ägor i *Månsarp Socken*, och, tagande sitt lopp åt *Mo Härad*, under det den alltjemt ökas af mötande vattendrag, drifver den der *Nissafors jernbruk*, hvarestefter denna dystra flod, alltjemt åtföljd af den så kallade *Nissastigen*, landsvägen åt *Halland*, öppnar sin färd genom de mörka skogarne i det ödsliga *Wässbo* och faller slutligen i hafvet vid *Halmstad*, 14 mil från sitt ursprung.

Laga å åter flyter ur en mosse på *Taberg* ägor äfven i *Månsarp Socken*; vidare leder den sig in åt *Össbo Härad*, och snart förvandlad till en bred ström, flyter den förbi *Wernamo* och vidare genom mera leende trakter till *Laholm*, der den efter 18 mils lopp vältrar sig i hafvet.

Voro dessa floder segelbara, skulle mycken skog, som nu svedjas eller ruttnar på deras stränder, kunna blifva en vinstgifvande export-artikel för orten.

Wista Härad är till arealen det minsta, men till bördigheten det främsta i Länets. Det består allenast af 4 Socknar, men dessa äro uppskattade tre och en half gånger högre än *Mo Härad*s 8 och mera än hälften af *Wässbo Härad*s 27 Socknar. Dess befolkning är en tredjedel större än *Mo Härad*s. Här finner man Länets största Herregods, det bördiga

Lyckås, Jönköpings Kornbod, som, nära en mans ålder väl vårdadt inom Adelsvårdska familjen, fortfar att vara landets prydnad; Gyllensvanska Fidei-Commisset *Wästana*, förr stort och präktigt, nu styckadt och bortarrenderadt; *Östana*, väl underhållit af en erfaren Landthushållare, Länets äldste Possessionat, Majoren och Riddaren af Eder Kongl. Maj:ts Wasa-Orden Frejtag; *Wretaholm* och *Arenäs* med flera lägenheter som utmärka detta Härad, hvilket gränsar till Östergöthland, hvars lerjord och åkerbruk sträcka sig in i blott denna lilla del af Småland; *Gretna*, obetydlig som stad, men utmärkt för sina körsbärslundar och sin sköna local; den gent emot liggande ljufliga *Wisingsö*, flytande på Watterns oroliga vågor, med sina fornminnen och konunga-grafvar; Ruinerna *Wisingsborg* och *Brahehus*, vittnande om Rikets första Grefve-ätts fordna storhet och rikedom, — allt detta utgör en tall, hvars prakt få ställen i Riket hafva att uppvisa.

Hela Häradet, med flere Kyrkosocknar i andra Häradet, äfven utom Länet, utgjorde fordom ett Grefskap för Grefvarne Brahe till Wisingsborg, som här uti fattigförsörjnings- och undervisnings-anstalter samt andra fromma stiftelser qvarlemnade många minnen af ädelmod och menniskokärlek.

Utom sjön Wattern, som gränsar till Häradets alla tre Socknar, förekomma sjöarna Bunn, Ören och Landsjön. Den största ström är den som drifver Röttle Qvarnar och Pappersbruk.

Norra Wedbo Härad är stort och folkrikt. Skogen Holaveden, der Carl Knutsson segrade öfver Danskarne år 1452, är Häradets allmänning och utgör dess Norra del på Östgötha gränsen. Trakten omkring Säby Kyrka utmärker sig här för sin fågring. Der omkring ligger ock ortens största gods, Friherre Söderling Hermelins Fideicommiss *Gripenberg* med sitt antika hus och sina fyra torn. Längre fram i Häradet förekommer ett annat Fideicommiss *Bordsjö* med flera underlydande Säterier i Grefliga Bondeska Familjen, — vidare Patronat-godset Herrestad och sedan de väl odlade och bebyggde Sätessgårdarne Nobynäs, Wirdaholm, Göberg, Näs, Södraholm, Aneby med flera.

Sjön *Ralängen* är märkvärdig af sin Flottholme, som någon gång uppstiger från djupet och ligger i dagen en liten tid. Anteckningarne om denna Flottholme i Marbecks Kyrkobok, börjas med år 1696. Konung Gustaf III besökte den 1773. Sist var den synlig 1828. Ortens största ström är *Svartån*, som uppväller ur en källa å Åskhults ägor i Solberga Socken af Södra Wedbo Härad och rinner genom Ralängen samt Säbysjön till Somen, hvarifrån den följer med Östgötha vattnen till hafvet. Jord-

arten i Häradet är allmänneligen lergrus, sand- och svartmylla. Säd produceras här vida öfver husbehof och af serdeles god beskaffenhet. Den efterfrågas derföre begärligt. Boskapshandeln är här liflig. Närheten till Skenninge och dervarande stora Oxmarknad befordrar den. Norra Wedbo Härad's Allmoge är kanske den mäst behållna i Länets. De sprängda frälsegodsens hafva kommit i dess händer.

Södra Wedbo Härad är något svagare än det sistnämnde till Jordmån. Det producerar dock nog af spannemål för sitt behof. De största Sjöar här äro Möcklafloen och Soljen. De största Strömmar Brusa-ån och Wärno-ström. Den förra drifver Brusaholms Jernbruk, löper in i Calmar Län och faller i hafvet omkring Westervik. Nämde Bruk hade af en ung och i Bergsvetenskapen kannig ägare blifvit från yttersta lägervall upprättadt, då 1831 om sommaren en våldsam regnflod förderfvade och omstörtade hans verk; men den verksamme mannen förlorade ej modet. Allt är åter uppbygdt och bragt till högsta fullkomlighet. Folket i orten finner här daglig förtjenst medelst kohning, forsling, malmhämtning ur sjöarne m. m.

Den här belägna lilla Staden *Eksjö* sprider mera lif och rörelse i orten än man af dess trånga gator och oansenliga hus kunde förmoda; men den är en samlingsplats för ortens Militairer, hvilkas Chefer alltid bott i eller omkring Staden, på hvars grund ock ligger *Ränneslätt*, de Småländska Husar- och Grenadier-Corpsernes campements-plats, som bidrager att leda penningar till Staden och dess omgifning.

Häradets förnämsta Säterier äro Rynningsholm, Edshult, Östraby, Sjögle, Ryssebo och Hamnaryd. Ingatorps marknad är här för linhandeln högst betydlig.

Östra Härad gränsar i Öster till Calmar och i Söder till Kronobergs Län. Dess rådande jordmån är svartmylla. Bland Häradets många Sjöar äro *Nömmen* i Björkö och *Soljen* i Stenbergas Socken de största. *Emån*, som på kusten af Calmar Län faller i hafvet, flyter genom detta härad $2\frac{1}{2}$ mil. *Alsheda* moderförsamling med sina annexer Skede och Öckna, utgöra Länets största Pastorat till hemmantalet. Rikets enda Guldgrufva *Ädelfors* ligger inom nämnde församling. Den, med sina tillhörande verk och inrättningar fastade starkt i förra seklet administrationens uppmärksamhet. Den drefs då med kraft och framgång af kunnige och nitiske män. Guldmalmen minskades dock efter hand och arbetet drefs med förlust. Nu är grufvan öde och nedlagd, samt dess tillhörigheter för Statsverkets räkning antingen försållda eller till andra ändamål använda och

det prydliga Stenhuset, förvaltnings-personalens bostad, af vådeld för-
tärtdt. *Hwetlanda* Gästgifvaregård här i häradet, är en af Länets större
samlingsplatser: der fem stora landsvägar sammanstöta, der Ting och
Marknader hållas, der trupper sammandragas och öfvas och der Apothek
samt Post-Contoir finnas. *Lannaskede* Hälsobrunn samlar här under
sommartiden fremlingar till orten.

Jordbruket i Östra Härad står på en hög ståndpunkt, ty Häradet
har från längre tider tillbaka haft Possessionater, de der utmärkt sig så-
som stora Odlare och Landthushållare. Derigenom befinna sig flera
Landegendomar mycket väl cultiverade och såsom sådana, eller eljest
af mera betydighet, må nämnas *Trollebo*, *Farstorp*, *Salshult*, *Gölberga*,
Trishult, *Hellinge*, *Bjüdesjö* och *Flühult*. Någon egentelig Bruks-egen-
dom finnes här icke.

Västra Härad har svagare jordmän i allmänhet än något af de förut
beskrifne, Härifrån gör dock Nydala Socken ett undantag, hvarföre och
Medeltidens Munkar, hvilka i trakten icke kunde finna en mera fruktbar
lokal, till bostad, här byggde Nydala Kloster i Konung Sverker den
äldres tid år 1144. Ännu är *Nydala Säteri* med sina underlydande
hemman, Häradets största gods och ett bland de större i Länet, pry-
dligt bebyggdt och med omsorg underhållit af ägaren Ryttmästaren Silf-
versparre. Här förekomma derjemte två andra i fordom tid märkvär-
diga Herre-Säten *Eksjö Hofgård* ett af de ädle Sturarnes och *Lundholmen*,
Gyllenstjernornes stamgods. De underlydande Hemmanen äro länge sedan
undansålde till Bönder, men Sätessgårdarne ännu ostyckade, och, lyk-
ligtvis, i sådana händer som omsorgsfullt bibehålla en viss qvarlefva af
deras fordna storhet. *Hok* med *Lindfors* Bruk och underlydande flere
Hemman pryda Häradets norra del, och *Wirsjö*, *Fredricsdahl*, *Prinsnäs*,
Hubberstad, *Thorarp*, *Björnskog*, och *Nordanskog* äro föröfrigt att anse
bland Häradets mera utmärkte possessioner. *Ohs Bruk*, som befinner sig
i en uti Bergs-vetenskapen bildad ung mans hand, är, i Häradets Södra
del, att jemföra med det, som nyss blifvit nämndt som en prydnad för
den Norra.

Össbo Härad utgjorde, jemte *Wässbo* och det i *Cronobergs Län*
belägna *Sunnerbo*, det från *Sago-äldren* bekanta *Kämpa Landet Finnved*.
Jordarten *Norr* i Häradet är mycket svag, men i *Söder* något bättre.
Man vill här hafva anmärkt, att, mot vanliga förhållandet, högder och
backar äro mera bördiga, än dalar af sidländta marker, hvilka här mer-
ändels

ändels bestå af mjäll sand, tjenlig blott för Skogsväxt, Också har Häradet varit Skogrikt och är det jemförelsevis till en del ännu. Derföre finnas ock här flera Bruk, än i hela det öfriga Länet. Bland dem märkes främst det ståtliga *Hörle* med sitt ansenliga Stenhus, som jemte flera tillhörande Jernverk och Masugnar, under namn af Hörelska Verken, utgöra Länets största Brukseegendom. Dernäst *Göthafors* som med Sättesgården *Bratteborg* utgöra Grefvarne von Sets Fideicommiss och vidare *Eckersholm*, samt *Göthaström* och slutligen det nya *Aminne*, ett varaktigt minne af anläggaren, som det med stora uppoffringar och mycket arbete från grunden byggt med Gjuteri och Masugn, hvilket allt inom några få år kommit i full gång. Af Landtegendomar äro *Hindsekind*, *Näsbyholm*, *Herrestad*, det vackra och smakfulla bygda *Källunda*, en del af Yxkullsunds-godset, Fideicommisserne *Lundboholm* och *Wallersta*, det förra i Liljecreutzska, det sednare i Liljenbergska släkten, *Gärahof* och det på fornminnen rika fordna Trolle-godset *Edh*, de ansenligaste. Sjöarne *Fur* och *Flå*, *Widöstern* och *Hindsen* jemte *Laga d*, som, sedan hon genomskurit Häradets norra del, söder om Wernamo faller i Widöstern, äro Häradets största vattenmassor.

Wärnamo i detta Härad, är den största Gästgifvaregård i Länet. Stora Landsvägarne från Stockholm till Helsingborg och från Götheborg till Carlskrona, korssa här hvarandra. Här hållas Lagmans- och Häradsting. Här finnes Postcontor och Apothek, Handelsbodas och Handtverks-mästare. Stället är att anse för en Köping och *Wärnamo* marknad har för sig ett stort Smäländskt rykte. *Skillingaryd*, Jönköpings Regementes Campements-plats, är, de tider här hålles läger, ett förmonligt afsättningsställe för den omgifvande svaga Lands-orten.

Wässbo Härad är ett mycket vanlottadt Land. Naturen har nekat det all delaktighet af sina yppiga håfvor, men deremot i rikt mått tilldelt det Ljunghedar, mossar och nakna berg, samt Stora ödeskogor, som genomskäras af den förr nämnda Nissa-å, hvilken flyter från öster till vester i Häradet, som dessutom vattnas af en mängd andra strömmar och sjöar, hvaribland Bolmen, en af de största sjöar i södra Sverige, omflyter en hel Kyrko-Socken Bolmö, som förmenas fordom hafva varit ett säte för Fylkis Konungar och för de i Hervara-Sagan omtalte Kämparne Arngrim Berserk och Angantyr, med flere. Allmänna jord-orten i hela Häradet är sand- och grusmylla, som i allmänhet blott bär

hafre, oaktadt allmogen här, mer än annorstädes, söker att med gödselsamlingar och jordblandningar förbättra sitt svaga åkerbruk.

Ljungfälten gifva kreaturen ett svagt bete och de såkallade ängarna som omgifva vattendragen, hembära mest starrfoder. Likväl lefver här ett lyckligt och idogt folk, som aflägsnadt tio à tolf mil från alla Städer och följaktligen mindre smittadt af luxe och flärd, gör Staten och hvar man rätt. Man finner här icke större fattigdom än i bördigare trakter och de vanliga tvister socknar emellan om fattiges försörjning äro härifrån sällsamma. Häradet är uppfyllt af en mängd små Säterier, lemningar från Fylkes-tiden. En och annan af desses fordne adlige ägare togo sjelfve till plogen och slagan och under Generationernas lopp hafva Ättemännen, väl kännande sin börd, och bärande dess namn, likväl antagit Bondens dräkt, språk och seder samt slutligen helt och hållit införlifvat sig med Häradets allmoge. Icke längesedan funnos här välborna Bönder *Roos* kanske af samma Stam, som den högättade *Roos*, hvilken måste afstå Brud till Gustaf Wasa. *Gyllenfors Bruk*, det enda i Häradet var länge i lägervall och utan nytta för orten; men är nu i ståndsatt och vårdas med omsorg. De bättre Landtägendarne äro *Dannäs*, *Stora Gafle*, *Segerstad*; släkten *Hårdhs* fordna Stamgods, *Håkantorps*, *Anneberg*, *Schedingsnäs*, *Källeryd* och det i Bönders hand fallna Patrongodset *Svaneholm*,

Mo Härad är likt det nyssnämnde *Wässbo*. Jordmånen består af mager örjord och sandmylla; också är åkerbruket i *Mo Härad* blott att anse som en binäring. Skogsbruk och varu-transporten äro här att anse för hufvudnäringar. För *Jönköping* utgör detta fordom skogrika, ännu icke skoglösa Härad, både vedbod och material-magazin, ty stadens mesta bränsle och byggnadsämnen hämtas härifrån. Genom Häradet löper stoda landsvägen mellan *Jönköping* och *Götheborg*. Foror dessa begge Städer emellan tryta aldrig och utgöra för ortens allmoge en inkomstkälla, hvaraf ännu blott en ringa del flutit till *Götha Canal*. Så länge *Jönköping* saknar egna farkoster och *Wettern Ångfartyg*, får väl *Mo Härad* behålla sin frakt-förtjenst. Den lifvas ock af det här belägna *Nissafors*, det andra i ordningen af Länets Jernbruk och *Löfvensköldska Familjens Fideicommiss*, hvars lifliga rörelse fordrar biträde icke blott af dess betydliga gods, utan ock af den kringboende allmogen. Häradets största Herresäte *Gundlaberg* med underlydande hemman, possederas numera af Bönder. *Qvarsebo Postcontor* är här inrättadt för *Nissafors Bruks* samt detta och *Wässbo Härad*s beqvämlighet. Utom den sto-

ra Nissan, som drifver Nissafors och flera grenar från nämnde å, genomskäres Häradet af en mängd mindre strömdrag, der qvarnverk, i synnerhet mångfaldiga Sågar, finnas öfverallt inrättade,

2:o *Invdnarne.*

I Jönköpings Län äro, såsom Smälänningarne i allmänhet, ett lättstyrt folk. Beror det på dem sjelfva att jaka eller neka, besvaras väl tillgörande propositioner oftast med nej; men allmänna påbud och kungörelser lydast utan knot och gensägelse. Smälänningen är till lynnet lätt och liflig, höflig och tjenstfärdig. Mera trög och maklig är han i den del af landet, som gränsar till Östergöthlands Slättbyggd. Han älskar icke tunga Landtmanna-arbeten och hans lätta jord fordrar dem icke heller. Han är nog böjd för handel och vandel, särdeles i den del af Wästbo, som gränsar till den handlande Westgötha allmogens bostad.

Folkets moraliska och religieusa bildning beror mycket af Presterskapet. Der det är nitiskt, exemplariskt och sedligt, såsom det i allmänhet lyckligtvis är, der röja sig ock omisskänneliga tecken af en bättre ordning, en lugnare tidsanda: Till allmänhetens bildning finnas dessutom Städernes Skolor och på Landtbygden äro särskilda Skol-inrättningar i tjugofem men saknas i sjuttiofem församlingar. Att likväl sedesförderfvat är, ty värr, i tillvext, föranleder, bland annat, den årligen växande Fång-personalen. De vanliga Fång- och Correctionshusen förslå rättnu icke att inrymma den. Till detta Läns häkte inkomma månataligen omkring femtio personer att antingen befordras till ransakning för gröfre brott, eller ställas till Cancellie-förhör såsom lösdrifvare, eller undergå ådömdt fängelse.

Folkmängden: genom Tabell-verket, som ingår från de Ecklesiastika Auctoriteterna och Tabell-Commisionen, upplyses säkrast förhållandet härmed, men så vidt den kan beräknas af mantalslängderne, utgör Länets nuvarande folkmängd 136,883 personer af båda könen, hvaraf 65,060 äro Mantalsskrifne och 71,823 Mantalsfrie. Enligt 1828 års Femårs-Berättelse utgjorde folkstocken då 129,876 personer. Den har således under de sistförflutna fem åren ökat sig med 7,007 personer.

Bör denna stora tillvext af folkmassan glädja eller bekymra? Denna fråga är icke lätt besvarad. Det börjar nemligen visa sig att närings-

medlen icke tillvexa i samma mån som folkmängden och man tror att en nog mycket lättad delning af jorden, jemte minskade anspråk på besutenhet och laga försvar äro orsaker till en ökad både folkmängd och fattigdom. "Med biträde af freden, vaccinen och potäterne har man också i hög grad lyckats att stegra folkmängden, men ock att öfverfylla Landet med Backstugor." I ett enda fögderi, Norra och Södra Wedbo Häradet, finnas 1349 sådana och i många af dem flera än ett hushåll. Man föreställe sig dessa hushåll, utan annan förmögenhet än sin arbetskraft och deras öde när denna antingen tryter eller af grannarne icke tillitas. Desse Backstufvu-sittare äge sällan ett lefvande kreatur, om icke en gris, och hela afkastningen af deras egna jordbruk är några tunnor potäter, skördade i den sandiga mark, der de fått uppsätta sina nästen. "På detta sätt har folkmängden stigit och stiger årligen, men i samma förhållande och i ett vida högre, stiger äfven armodet, och Tabell-verket förvandlas efter hand till en Fattiglista." Men icke må detta beklagliga förhållande mycket tillskrifvas författningarne om jordaskiften och besutenhet. De utkommo 1827 och hafva icke kunnat verka på ett tillstånd, som är långt äldre: De angå ock blott den sjelf-ägande jorden, hvars innehafvare af allmogen befinna sig, som man nedanföre skall söka visa, i tämmeligt välstånd. Den theoretiske Stats-Oeconomen må emedlertid beprisa folkökningen huru mycket som helst: det må dock förlätas den practiske, om han, med hoppet att krig och farsoter uteblifva, förenar en viss fruktan, då han, om än för närvarande blott i perspectiv, ser en öfverbefolkning som, arbets- och näringslös, i kommande sekler står färdig till folkvandringar och emigrationer.

Man skall, som nyss nämndes, söka visa att den jordägande allmogen är tämmeligen behållen.

År 1830 innehade, såsom Taxeringslängderne upplysa, Länets Ridderskap och Adel ett jordvärde uppskattadt till 2,417,710 R:dr, som, enligt samma års Intecknings-protocoller, var behålladt med skuld för 1,102,786 R:dr eller 45 $\frac{1}{2}$ procent af värdet. Ståndspersonerne i Länet ägde, berörde år, jord, uppskattad till 1,315,694 R:dr, belastad med en inteknad skuld stor 631,775 R:dr, eller 47 $\frac{1}{2}$ procent af värdet, hvaremot Länets allmoge, med en jordmassa, värderad till 6,856,695 R:dr var, enligt nämnde års inteckningsprotocoller, skuldsatt för endast 905,491 R:dr eller blott 13 $\frac{1}{2}$ procent af jordvärdet.

De serskilda folkklassernas ointeknade skulder, kunna naturligtvis hvarken uppfattas eller controlleras, men troligt är att de stå i lika

förhållande som de in-tecknade och då till det ofvannämnda kommer att, sedan adelns uteslutande rättighet att besitta Säterier upphörde, fyratio sju stycken bebyggda Herregods och Sätessgårdar i länet, utgörande sextio hela mantal, kommit i allmogens händer, efter det de underlydande Frälsehemmanen, förut och sedermera gått samma väg; så är det icke längre ett problem, utan snarare ett axiom, att Länets besutna allmoge eller Bonde-Stånd lyckligtvis befinner sig, som ofvan är sagdt, i tämmeligt välstånd. Detta aftar deremot dageligen och synbarligen i de såkallade högre Stånden, bland hvilka, med undantag af ännu kvarvarande verkelige godsägare, det högre Presterskapet och löntagande Embetsmän, röjer sig mycken förlägenhet, särdeles hos ur tjenstgångne Militair- och Civil-Embetsmän samt andra Ståndspersoner å Landet, som med tjenstehjon måste bruka sina små, oftast skuldsatta, gårdar och icke vant sig att lefva som allmogen en utväg som dock sluteligen måste vidtagas om de icke skola aldeles gå under.

Man har i det föregående med citations-tecken utmärkt några lånta tankar ur det underdåniga betänkande Wexiö Consistorium afgifvit angående Fattigvården. Utom de orsaker som verka utifrån att öka tiggarehopen både på Landet och i Städerna, nemligen det obegränsade tillståndet för utfattige hjon att bygga obetänkta äktenskap och för jordägare att etablera Backstufvusittare, de liberala åsigterne i frågor om laga försvar och behandling af lättingar, hvilka, emot den, nu först ej mera gällande Kongl. Förordningen af den 31 Augusti 1819, icke kunde tvingas till arbete om de icke tillika vore öfverbevista tjufvar eller tiggare, de der ändock icke utan många och invecklade omgångar kunde förflyttas ur samhället till arbetshusen, hvilket allt måhända ägde sin goda grund i obestridliga teorier, fastän det motverkade administrationen af det practiska lifvet, antager berörde betänkande, med hvilket Läns-Styrelsen nu för andra gången sig förenar, "äfven andra och inre orsaker, som bidraga till fattigdomen och som måste sökas i *sederne* och *lef-nadssättet*. Dit räknas väsentligen *Öfverflöd*, *Lättja* och *Dryckenskap*."

I tillämpningen häraf för detta mig nådigst anförtrodde Län, låter jag Betänkandet fortfara, ty det kan icke läsas för ofta.

"1:o *Öfverflöd* och *Vällefнад*, kunna icke med skäl tillvitas Smäländska allmogen. Han äter tarfligt och befinner sig väl af en kost, som i mången annan Landsort skulle anses som en nödfallshjelp. Han kläder sig i allmänhet utan flärd och af egen tillverkning; Och på många ställen bibehålla sig i detta afseende fädernes seder oförändrade sedan år-

hundreden. Hans enda, men också så mycket förderligare öfverflöd är bränvinet. Deremot finner man ofta ett helt annat förhållande hos Handtverkare och Näringsidkare. Ingen Näringsidkare i Europa tyckes hafva så litet sinne, som den Svenska, för den stilla, småningom stigande borgerliga förkofran, som grundar sig på måttlig men besparad vinst och går med långsamma, men säkra steg, till välmakt och rikedom. Svenske Näringsidkare deremot, äfven handlanden, vill icke blott vinna hastigt och öfverdrifvit, utan äfven genast omsätta sin vinst i njutning och vällefnad. Han vill blifva rik för att lefva yppigt, och förmögen för att lefva väl: och långt innan han är någotdera, ställer han sig som han vore det. Det är icke heller nog, att han sällan tänker på att bespara något af dagens vinst, utan han anticiperar äfven på den väntande förtjensten och lefver i allmänhet utöfver sina tillgångar. Det obestånd, som härigenom ofta yppar sig i de högre Borgare-Classerne, för väl sällan personligen till fattighuset: det skickar endast Creditorerne dit; men i de lägre, leder ett sådant öfverdrifvet lefnadssätt slutligen icke blott till armod, utan äfven till fattigvård, som i städerna till betydlig del betungas af Handtverkares Barn. Grunden till denna förvillelse ligger dels i bristen på hushållsanda, dels äfven i fåfängan, eller kanske rättare i afundsjukan, som från uråldriga tider blifvit ansedd som ett stående drag i Svenska National-lynnet. Denna tål ingen öfverlägsenhet och den lägre Samhälls-Classen vill ej vara sämre än den, som står närmast öfver honom. Då nu afdelningarne, enligt vårt Statsskick, äro många, så uppkommer en mångfaldig täflan om hvem som först skall ruinera sig. Detta onda häfves måhända mindre genom öfverflödsförordningar och förmaningar, än genom efterdömen af ett tarfligt och flärdfritt lefnadssätt. Deraf kunde man vänta sig det bästa, men det är möjligt, att man ännu torde få vänta någon tid.

2:o *Lättja och Sysstolöshet* höra ingalunda till massan af folket i Jönköpings Län. Tvärtom torde på få ställen i Riket finnas en mera idog och sträfsam allmoge. Ett icke ovanligt undantag härifrån utgöra likväl de redan omtalte Backstufvu-sittarne, hvilkas antal årligen tilltager. Hos dessa finner man ofta en oerhörd lättja. Orsaken är lätt att finna. Den som är utkastad på samhällets yttersta gräns och vet förut, att han ingen behållning kan förvärfva, förlorar snart lusten att göra försök dertill. Socknen måste i alla fall slutligen försörja honom, och han finner likgiltigt om det sker några år förr eller sednare. Därföre är det icke sällsynt, att en sådan vägrar erbjuden arbetsförtjenst, nem-

ligen då Potäterna lyckats för året. Han förtjenar då genom en dags arbete hvad han och hans hushåll kunna lefva på i tre eller fyra: och att bespara något för framtiden, anser han af nyssnämnde skäl för onödigt: derföre är det hans grundsatts att sofva i maklighet, så mycket han kan i de goda, och tigga så snart han får i de svåra åren. — Man klagat äfven här, som annorstädes, öfver tilltagande lättja hos tjenstefolket: dock torde väl detta mest gälla för Städerna och den nästgränsande trakt af Landsbygden, som de hunnit förgifta. Men vill man se lättjan i sin vederstyggligaste, ehuru visserligen privilegierade skepnad, så bör man endast betrakta skarorna af våra dagligen kringströfvande Gesäller. Hos dem mötes hvarje anbud af arbete med undanflykter och hvarje vägran af understöd med otidigheter. Botemedlet emot detta oskick vore lätt funnit, om det endast finge begagnas. Det bestode deruti, att hela denna lösa svärm sattes, icke på tukthusen, som i allt fall icke kunde rymma dem, utan under tjenstehjons-stadgan. Detta har också vid flera Riksdagar varit yrkadt, men blifvit med tapperhet afslaget, såsom ett ingrepp i Städernas välfångna privilegier. — Desse, den Svenska näringsflitens irrande Riddare, stryka derföre ännu alljemt omkring, obehindrade och förpassade. Från stad till stad, från krog till krog kringföra de i all maklighet sin arbetsföra lättja och sin vämjeliga liderlighet, och föreställa på sitt vis en del af den lagstiftande makten, väl icke vid Riksdagen, men på landsvägarne imellan Torneå och Ystad.

Det är redan anmärkt, att författningarne emot andra lösdrifvare, som ej hafva den lyckan att vara Gesäller, blifvit, i senare tider, mycket mildrade. Till följe deraf är behofvet af laga försvar ganska inskränkt: och det är numera svårt att förklara någon för lösdrifvare, när han endast iakttagit vissa formaliteter, som väl förändra sakens juridiska, men ingalunda personens moraliska beskaffenhet. Följderna här af visa sig öfver allt. Lösdrifveriet är förbjudet till namnet, men finnes mer än någonsin i verkligheten. Correctionshusen hafva ej rum att emottaga lättingarne och Kronc-Betjeningen saknar tid att anmäla och lagföra dem.

3:o Hvad slutligen angår *Dryckenskapen*, så är det en beklaglig sanning, att den i detta Län är likaså allmän bland allmogen, som annorstädes, och att denna last är i hög grad gängse. Utan att deltaga i de nu på en tid vanliga declamationerna häremot, som åtminstone ingenting uträtta, är Läns-Styrelsen på det fastaste öfvertygad om fylleriets förderfliga inflytande både på nationens fysik och moral, och der-

jemte på dess oekonomiska välstånd, som i sanning ej har någon farligare fiende i landet. Om allt detta är och har egentligen aldrig varit någon fråga bland tänkande män. Frågan är endast den, huru detta onda skall motarbetas. Dryckenskapslasten har visserligen i vårt land många tillfälliga anledningar, men den har derjemte en, som är grundad i människans medfödda behof af förströelser och vederqveckelser, hålst under vår polhöjd, med ett strängt arbete och bekymmersamma vilkor. Detta behof kan icke tillintetgöras, men väl kan och bör det ledas i en annan riktning och derigenom förädlas. — Det har fordrats mansåldrar för att vänja Svenska Allmogen till bränvinsrusen och göra dem till en herrskande national-last. Man kan icke med skäl hoppas, att det onda på en gång skall upphöra. Nykterhets-föreningarne åsyfta otvifvelaktigt ett godt ändamål, men så vidt de söka afskaffa allt bruk af bränvin, är det fara värdt, att de åstadkomma detsamma, som införselförbud i handeln, nemligen lurendrägeri. — Så länge ännu husbehofs-bränningen får fortfa, och Statsverket deraf årligen påräknar en betydlig inkomst, så länge allmogen icke lärt sig att sjelf bereda eller har tillgång på en annan mindre skadlig dryck: så länge tänkesättet fortfar att vara så obildadt, att mängden ej har sinne för någon annan njutning än den rent materiella: — så länge allt detta förblifver oförändradt, är det fruktan värdt, att dryckenskapen icke kan utrotas. Under sådana omständigheter lär man också kunna hoppas mesta framgången af det bemödande, som användes för att rädda åtminstone det *uppvexande Slägtet* från förderfvet.

Utom det redan antydda, torde det äfven finnas ett och annat, som verkar ofördelaktigt på förmögenheten. Exempelvis kan nämnas en viss benägenhet för Rättegångar, som, i synnerhet på vissa orter är öfverdrifven; dock är inflytandet häraf och af några andra likartade omständigheter ingalunda jemförligt med de förut uppräknade."

Till Länets invånares Karakteristik hör slutligen att Smälänningen anses vara en särdeles god Soldat, — en egenskap som gått i arf från förfäderna, hvilka, såsom historien vittnar, i forntiden ofta tappert och modigt försvarade sitt dåvarande gränsland mot fienden. Sjelfva qvinnorna togo till vapen, och Amazonen *Blenda* och *Qvinnorna i Wärend*, och i en senare tid *Dacke-Fügden*; och i en ännu senare *Smålands Rytteri*, anfördt af Pehr Brahe och Fredric Stenbock under Gustaf Adolphi krig, i spetsen för hvilket den store Konungen slutligen blef skjuten, — äro historiska

storiska minnen af Smälänningarnes krigiska anda. Den förgås icke heller under ett befäl, som vet att upplifva och begagna den.

3:0 Näringar.

Åkerbruket utgjorde icke fordom en hufvudnäring i Länet, men Boskapshjordarne hafva småningom blifvit utträngda af Potates-landen och mjölkbyttan har fått gifva vika för brännvins-pannan. Det lider således intet tvifvel, att ju för närvarande åkerbruket, äfven i detta magra Län, utgör en af Landtmannens hufvudnäringar. Att den kalkulerade vinsten på brännvins-fabrikationen, hvars hufvudsakliga rudimateria är säd och nu mera äfven potäter, dertill mycket bidragit, kan icke betviflas. Emedlertid har Länet blifvit cultiveradt i den mohn, att det, som, äfven i goda år, fordom aldrig kunde försörja sig af egen sädesproduktion, numera blott i missvext-år behöfver hemta sitt bröd från de seminanta provinserna och anlita Administrationen om undsättnings-spannmål. — Allt detta kan tillskrifvas ett väl värdadt åkerbruk, och om brännvins-bränningen blott vore måttlig, om den inskränktes till de fyra vintermånaderne, hvarunder hvarje omtänksam hushållare ägde tillräckligt utrymme att tillverka sitt husbehof af den numera för oundärlig ansedda drycken; så skulle Jönköpings Län äga ett årligt öfverskott af spaunmål att magazinera och af potäter att använda på sin göde-boskap; och viktualiehandeln skulle få ett större inflytande i landthushållningen och den för folkets moralité så äfventyrliga brännvins-rörelsen måhända småningom förminsкас. Åkerbruks-redskapen vill Allmogen icke gerna förändra. Den består af krok eller årder, vändplog, pinnharf och gäs-harf. De mera invecklade redskapen finnas på Hushållnings-Sällskapets modellkammare obegagnade och rättnu äfven obesedda. En och annan Possessionat använder dock nyare tidens uppfinning af redskap, allt som lokal och jordmån dertill föranleda.

De allmänna Sädes-slagen äro, i de Härader som gränsa åt Östergötland och Calmar Län, *Råg* och *Korn*; i alla de öfriga *Blandsäd* och *Hafra*. Med Blandsäd förstås här vår-råg och hafra sammanblandade. Hvete och Ärtor produceras blott i Wista Härad allmänt, och på några herregårdar i andra delar af Länet, endast till husbehof. Enligt Tabellen skulle Länets medel-afkastning i Säd årligen utgöra allenast 271,549 Tunnor af alla slag, som, fördelade på folkmängden 136,883

personer, lemnade icke fyllest två tunnor åt hvarje person. Det är således de enligt Tabellen producerade 173,564 Tunnor Potäter, som värja från hungersnöd — den fordna följden af årlig sädesbrist. Icke kan denna tabellariska redovisning för utsäde, afkastning och kreaturs-födsel i ett helt Län vara fullt tillförlitlig; men, vid jmförelsen af det ena med det andra, finner dock den, som är bekant med lokalen, att berörde redovisning innefattar en åtminstone approximatif visshet om förhållandet i det hela.

Boskapskötseln, som af ålder varit Länets hufvudnäring, fortfar ännu att äga ett stort värde hos Allmogen. Smålands oxar äro nu, som förr, lika begärliga i hufvudstadens slagtarhus och oxhandeln liflig på Länets och omgifvande provinserns marknader; men denna handel drefs fordom mera i stort, ty oxhandeln var då i de Småländska städerna, särdeles i Eksjö, en borgerlig rörelse, som sysselsatte särskilda näringsidkare, hvilka derå vunnit burskap, och merendels bragt sig upp till förmögenhet. Sådana oxhandlare finnas nu icke mera. Oxhandeln bedrifves nu endast å landet af Uppköpare eller Kommissionärer från Hufvudstadens Slagtare och från Possessionater i de öfre Länen, som i senare tider mycket lagt sig på att göda, eller, som det heter, stalla de Småländska oxarna och sedan sälja dem med avance i Stockholm. Således kvarblifver icke nu, som förr, hela vinsten af oxhandeln i provinsen. — Denna rörelse består hufvudsakligen deri, att hvarje omtänksam bonde och torpare äger eller köper tidigt på våren en eller två unga oxar, då af foderbrist merendels magra och utsvultna. Dessa gå vanligen stilla hela sommaren i bondens bästa heten. Om hösten äro de feta och utvexta, då de vanligen säljas med en avance af omkring 10 R:dr på stycket. — Tabellen antager, att Länet underhåller 22,727 oxar. Man afdrage hälften såsom dragoxar, de der gå mindre i handel, så skulle likväl den andra hälften, hvarmed oxhandeln egentligen bedrifves, efter ofvanstående kalkul, bringa 113,630 R:dr Banco i rörelsen. Af Boskaps-skötseln följer vidare produktion af viktualier, hvarmed egentligen förstås smör, ost och talg. Handeln i Länet med dessa varor är ganska liflig och afsättningen alltid säker. Väl händer, att spannmålslassen stå osålda på torg och marknader, och måste slutligen nedsättas eller hemföras; men victualielassen äro merändels toma inom några timmar. Länets större afsättnings-ställen för denna produkt äro, utom dess egna städer, Götheborg, Carlscrona och Westervik. — Tabellen för Landet antager, att i Länet underhållas 52,397 kor. Två pund smör och två

pund ost af hvarje ko är ganska ringa beräknadt. Afkastningen, smöret tagit till 4 och osten till 2 Rdr pundet, skulle således för 52,397 kor utgöra 628,764 Rdr Banco.

Boskaps-skötseln, denna gamla, från de äldsta tiderna ur herdelifvet utgångna näring, är alltså, som man ser, Länets, om icke hufvudnäring, dock moder-näring, ty den har sin grund i *Ängsodlingen*, och, enligt ett gammal ordspråk, är ängen åkerens moder. Den sysselsätter ock den stora massan af Folket. På herregårdarna, med undantag af de större, der Holländeri eller kreatur af stor race finnas, och der viktualie-produktionen drifves med ost-tryckeri, såsom på Lyckås i stor skala och på några andra ställen i mindre, är för öfrigt boskaps-skötseln mera ett husbehof, ty smöret och osten förtäras merändels på stället. — Så icke på Bond-landet. Smöret får föga ingå i bondens matredning, utom vid Jul och Gästabud. Det mesta säljes, och denna vara är otvivelaktigt Smålands-bondens reelaste afsättnings-artikel.

Oaktadt allt detta, har man dock liten eller ingen omsorg för Boskaps-afvelns näringskällor, nemligen *Ängar* och *Betesmarker*. Den vilda naturen hushållar der efter behag. Då de blifva för mycket igenvexta, lugger man borrt träd och buskar. Annan ängskötsel än den; och att om våren sammanrälsa och förbränna löf och qvistar, anses icke behöflig. Ängsvattning är hos Allmogen okänd till sjelfva namnet och ingen tänker på att göra ängarna stenfria. Det skulle ock i de flesta fall öfverstiga den enskilda kraften. — En fremling, som hereser Småland och hört omtalas dess oxar och ostar, skulle väl här tro sig öfverallt finna yppiga, grönskande betesvallar; stora, frodiga boskapshjordar; men af detta allt finner han intet. Beteshagarna likna mest den öfriga skogsmarken, och ängarna, fullvexta af löfskog, äro i allmänhet ingen ting mindre än gräsrika. Boskapen, liten och knutvext, kringpridd och undangömd mellan berg och buskar, finner dock här ett mustigt bete, och sjelfva ljungen är tidigt på våren ett för kreaturen smakligt föd-ämne. Det är emedlertid ett fenomen i naturen, att en så steril landsort kan vara det rätta hemmet för Rikets boskapsafvel.

Det må dock icke förbigås, att odlingen af fodervexter, såsom Klöfver och Timotheii samt Luditätel de senare åren mycket tilltagit samt ökat höborden, och att äfven Allmogen börjat här och der blifva uppmärksam på denna odling, som dock ännu icke åstadkommit någon egentlig stallfordring i allmänhet, utan är det förnämligast sommarbetet, som kreaturens hull och fetma kan tillräknas. Den nu så outhärlig ansedda

utfordringen med drank lär till sin verkan vara mycket problematisk. Mången anser den blott lifnära, icke föda kreaturen; och att den skadar samt i förtid faller deras tänder, lär erfarenheten hafva tillräckligt bestyrkt. Det är emedlertid otvifvelaktigt, att den ökat ladugårdarna och med detsamma gödsel-tillgångarna, samt, såsom förr är nämdt, bidragit till det högt uppdrifna åkerbruket. Sjelf har jag i denna punkt ingen erfarenhet, ty i min landthushållning har brännvins-bränningen aldrig fått utgöra någon beståndsdel. Den enskilda vinsten deraf lär dock vara översäglig. Måhända vore likväl nyttigast förvisa dranken från ladugården, der den kanske skadar, till svinstigan, der den göder. Svinet är den fattiges enda slagt och intet djur ökar så hastigt sitt värde. En månads gammal gris köpes ena hösten för 1 R:dr, födes öfver vintern med husets afskräden: får han något agnar och drank, så mycket bättre. Med några tunnor potåter och hafremjöl såsom göduings-ämne, är han nästa höst ett fullgödt svin med 10 à 12 Lisp:d fläsk och värd 25 à 30 R:dr. Det vore måhända kalkul att låta ett så produktivt djur ensam behålla drankspisen.

Till Boskapsskötseln hör slutligen Häst- och Får-afveln.

Hästafveln i Länets är af ingen betydighet. Smälänningen är i allmänhet icke Hästvän. Han sköter och ryktar detta kreatur merändels illa och vill icke bestå åt hästen bättre utfodring än åt oxen. Den förre är, som man vet, dermed icke belåten. Han åtnöjes icke blott med strå-foder, han vill äfven hafva säd till daglig spis och daglig rykt af människohanden, om han skall hålla hull och glans. Säd kan föga bestås åt kreaturen i en sädes-fattig provins, och till rykten fordras verktyg, skrapor och borstar m. m., som Smålandsbonden hvarken vill bestå eller lära att rätt handtera. Derföre är ock hans häst merändels mager, ruggig och modstullen; och i en provins med sådan natur och sådant lynne mot häst-afveln, är likväl ett helt Regemente Cavalleri från början indeladt! Remonter till detta Regemente hafva ock alltid måst köpas från herregårdarna eller från andra provinser, eller ock från Danska Länderna. Emedlertid måste dock hästar underhållas, icke så mycket för jordbruket, men för allmänna skjutsningar, der dock bonden, i brist på häst, ofta infinner sig med oxar, äfvensom det icke är ovanligt, särdeles i Mo och Wässbo, att finna kor spända för plojen. Emedlertid har Stuteri-styrelsen all omsorg för häst-afvelns förbättring, och för sådant ändamål äro hingstar af god race placerade på flere ställen i Länets, äfvensom sådane från Strömsholm och Flyinge Stuterier blifvit hitskickade att på goda vilkor begagnas nästan alla de sistförflutna åren på kortare terminer. Det är således till förmo-

dande, att på goda föl blir ingen brist; men bristen i deras vård och underhåll torde vålla, att häst-afvelns förädling i Länet ännu länge torde blott blifva en from önskan.

Får-afveln har de sist förflutna åren i hög grad fästat Possessionaternes uppmärksamhet. Stamschäferiet på Näs, årligen besökt och inspekteradt af Presidenten i Eder Kongl. Maj:ts Commerce-Collegio, och der varande Herde-skola, begge väl styrda och vårdade af Kongl. Sekreteraren Nathorst, som nästan helt och hållit ägnar sin verksamhet och sina kunskaper åt denna näringsgren, äro nya inrättningar i Länet, som således är i närmaste tillfälle att upphemta den upplysning, som derifrån sig sprider i en vigtig afdelning af landthushållningen. De nya Ullmarknaderna i Norrköping hafva ock sträckt sin nyttiga verkan till detta Län, som lär haft hedern af att der leverera den finaste ullen, som ock var att vänta från sjelfva Stamschäferiet. Dernäst utmärker sig Kammarherren Friherre Hermelin på Gripeuberg såsom en stor ullproducent, den der de sista åren personligen besökt de Saxiska Schäferierna, och derifrån med kostnad och besvär till sin egendom hemtat stora fårhjordar med herdar och vallhundar. Också har Friherrns ullpartier både för sin finhet och myckenhet gjort uppseende i ullmarknaden, der ock de stora ullpartierna från Lyckås och de mindre från nästan hvarje Possessionat i Norra Wedbo och från somliga i andra delar af Länet, bevittnat att denna näring börjar åter upplefva i Länet, som helt och hållet kan tillskrifvas Norrköpings ullmarknader, ty före dem var den inhemska ullen i sådant vanpris och säljarne blefvo så missbjudna, att de fleste Possessionater beslutat nedlägga den rörelsen.

Allmogens får-afvel och ullproduktion sträcka sig dock ännu endast till husbehof. De finulliga fåren fordra ock bättre hus och foder samt mera omsorg, än Allmogen kan åstadkomma: också vilja Bönderna gerna se resultaten af Herrarnes försök och ansträngningar, innan de börja med sina. Emedlertid äro *Getterna*, Smälänningarnes fordna sköte-djur och ortens urfödingar, nästan utträngda, och kunna knappt numera upptagas i ortens kreaturs-afvel. Blott i Wässbo får man ännu se en och annan Getahjord med sina hornblåsande vallpojkar. Get-ragg och Bock-skinne ingå ock der såsom beståndsdelar i folkets beklädnad. Med odlings-lusten har get-afveln aftagit, ty, som man vet, skyr icke djuret något stängsel och kan icke utan vallgång hållas i styr eller utestängas.

Skogarne utgöra ett ömt föremål för hvarje eftertänksam medborgares uppmärksamhet. Öfver ett halft sekel har man klagat öfver deras miss-

vård — man beklagar sig deröfver ännu i dag och denna klagan är icke ogrundad, ty den gamle finner öfver allt inom horisonten en vidgad synkrets, der den i hans ungdom skymdes af tätta skogar, och man motser med fasa en total skogsbrist i ett land, hvars hårda klimat måste utdrifva dess innebyggare i samma stund skog skulle saknas till brännsele och husbyggnad. Så fruktar kanske en sjuk inbillning i sin öfverdrift, ty med den verkliga missbushållning, som ägt rum med skattemannanna-skogarne, sedan de lossades från allmän uppsigt, skulle det befäradet förhållandet redan inträffat, om icke våra skogsmarker vore serdeles productiva och återväxten skyndsamt, serdeles då de fälldes och svedjade skogsparkerna några år hållas instängda och fredade från boskapsbett. Men lyckligtvis fortfar ännu skogsbruket att vara en vigtig näringsgren i åtskilliga delar i detta Län, ehuru svedjande och skogseldar gjort stora och tätta förödelse i skogarna. Det är förr nämnt att Mo Härad nästan helt och hållet fournerar *Jönköpings Stad* med byggnads-materialier och brännsele samt *Nissafors Bruk* med kol. *Hörleska Verken* och de öfriga Bruken i Östbo Härad hämta derifrån sina stora kohlbehofver och *Tabergs Bergslag* i Tveta Härad finner ännu kolved inom Bergsmanshemmanens område. Dessa tre Härad, serdeles de två förstnämnde, räkna alltså ännu skogsbruket för sin hufvudnäring och skulle thy förutan föga kunna bestå.

Mätte derföre den milda naturen aldrig tröttna att ur sitt fruktsamma sköte reproducera de skogar, som den otyglade människohanden är från år våldför och förstör. Det tillhör icke denna berättelse, att föreslå medel till återupprättande af förhållanden som luta; det tillhör den blott att antyda bristerna, och här är en uppenbar — den nemligen: att i ingen del af Länets oekonomie råder så stort slöseri, som i skogshushållningen.

Jönköpings Län har ägt Två Krono-Parker: *Kjersaberget* i *Tveta* och *Wisingsö* i *Wista Härad* samt en Härad-allmänning: *Holaveden* i *Norra Wedbo*; dessa hafva undergått den reglering, som Eder Kongl. Majt i Näder befallt genom Kongl. Kammar-Collegii kungörelse den 24 April 1824.

Kronoparken *Kjersaberget*, liten och obetydlig är, enligt Eder Kongl. Majts Nådiga föreskrift försälld, men *Wisingsö* kronopark bibehållen och ställd under Ekplanterings-Styrelsens vård och inseende. Sistnämnde kronopark är en verkelig fågring bland skogspark. Den växer på grönskande vall och, genomskuren af en mängd små vägar och gångstigar, utgör den en skuggrik promenad på denna eljest skoglösa ö. I hvad skick den för öfrigt, hvad sjelfva skogen angår, blifvit öfverlemnad af Länssty-

relsen till Ekplanterings-styrelsen, derom vittnar den, år 1828, af vederbörande hållna och till Eder Kongl. Maj:t i underdånighet öfverlemnade undersökning och besigtning, som föranledt parkens bibehållande under Eder Kongl. Maj:ts och Kronans fortfarande ägande rätt.

Allmänningen *Holaveden* kommer ock, enligt Eder Kongl. Maj:ts Nådiga beslut den 4 nästlidne Maji, att förblifva ostyckad. Fastän härjad af skogseldar och blottställd för åverkan, såsom i Norr gränsande till ett slättland, äger dock denna stora allmänning ännu qvar både mycken och god skog, då skattehemmanen vid dess fot lida skogsbrist. Att allmänningarne dock ännu äga någon, men skattehemmanen liten eller ingen skog, torde likväl vara en förtjenst hos den klandrade och missaktade skogsbejeningen.

Den nya Ekplanteringen på Wisingsö ligger naturligtvis ännu i sin linda. Flere Tusende Eketelningar växa emedlertid redan i raka linier å de bördiga åkergården som höra till Wisingsborg, det fordua Braheska Grefskapets residens. Att denna plantering skall gå till sitt mål, hör man hoppas, då i spetsen för densamma står en man, hvilken, såsom vetenskapligt bildad skogshushållare, är främst i landet. Den fågnaden att af dessa unga plantor få se en mognad Ekskog på Wisingsö, är dock förbehållen ett annat Tidehvarf, Åttatio år efter vårt. Mätte den då ersätta de spridda Ekskogar i Länet, som nyligen blifvit af Staten, emot lösen, öfverlemnade till enskilde jordegares fria dispositiön.

Löfskogen i allmänhet, såsom *Björk, Ask, Asp, Ahl* och *Lönn*, trives väl i denna ort och tyckes njuta någon bättre omvårdnad än barrskogen. Löfved och foderlöf samt vagn- och redskapsvirke äro, serdeles omkring Städerna, Löfskogens afsättnings-artiklar. *Bokskogarne* tryta i Össbo, der vid det täcka *Edh*, bokskogen ännu utgör en renderande Herrlighet. Längre i Norr trivas blott spridda träd af detta ädla slag.

Slutligen må nämnas att alla skogseffecter, såsom *Timmer, Plankor* och *Bräder, Ved* och *Kol*, år ifrån år stiga i pris. Också ett bevis att sjelfva råämnet årligen minskas.

Bränvinsbränningen har ock, beklagligtvis, äfven i detta Län blifvit en hufvudnäring och en bland de betydligare i anseende till mängden som idkar den och quantiteten af de råämnen, Säd och Potäter, som dertill förbrukas. Få Possessionater utöfva den numera blott till husbehof. Lättheten att transportera och afsätta denna product gör näringen begärlig. Också mätte den vara mycket lönande efter som den fortfar redan länge utan att aftaga, ehuru redskapen och inrättningarne äro kostsamma och

fastän ingen näring finnes, som så jemt följes af controller, beskattningar och policemesurer, de der åtminstone hvarje Riksdag utgöra föremål för Lagstiftningens uppmärksamhet. En och annan Possessionat i Länet har dock ledsnat vid de täta förändringarne i föreskrifterne om Bränvinsbränningen med hvad dermed gemenskap äger i afseende på bränvinspannornes construction och mätning m. m. och förthy nedlagt rörelsen, samt försållt pannor, kar och kärl; men de fleste fortfara ännu att drifva näringen i större och mindre scala. Allmogen nyttjar ännu mest sina lyftpannor. De mera invecklade Bränvinsbrännings-apparaterne tillhöra blott de stora fabrikerne och sedan Chemiska ock Technologiska kunskaper börjat ingå i Bränvinshandteringen; så, med all nitälskan för allmogens upplysning, vore denna dock kanske mindre önskelig. Bränvinsfloden, som strömmar från de konstmässige verken, är redan stor nog.

I det föregående är taladt om det moraliska förderf bränvinet medför. Att tillgången deraf förminskas och fördyras, synes vara det rätta correctivet och ett värdigt föremål för Lagstiftningen. Njutningsmedel i fluide form torde dock icke kunna umbäras. Forntiden hade Porss-Öl och Mjöd: Nutiden Bränvin och Portvin. Begge delarna, omåttligt brukade, föranleda till fylleri. Emedlertid anser man detta egenteligen beherrska den ringare folkklassen; men det är mycket problematiskt, om arbetaren, i proportion förtär mera bränvin än hans herre. Få Bönder supar bränvin dagligen: De hafva dertill ingalunda råd och lägenhet; men i allmänhet taga ju Herremännen två så kallade apetits-supar hvarje dag. Det är således troligt att vid årets slut Bonden förtärt mindre bränvin än hans granne i herregården; men olyckan består deri, att den förre på en fridag vid marknader, auctioner och andra folksamlingar tager flera supar än han tål, och som sådana äro många och frestelserne der likaså; så blifva ock rusen många. Vana och smak taga sluteligen öfverhand samt öfvergå till en ohjelpelig liderlighet.

Häraf får man dock icke sluta till Bondens hemlif. Der nyttjas bränvinet i allmänhet blott till husbehof och, som nyss är nämndt, icke ens dageligen. Kunde det utestängas från de ofvannämnde folksamlingrana eller der blott minskas; så vore ett stort steg gjordt; men så länge de stora Brännerierna fournera alla Krogar och Gästgifvaregårdar med bränvin för godt köp, är ingen hjälp att vänta. Rusen måste blifva dyrköpta, för att blifva få. Så länge de fås för mindre än en Tolfskilling, slipper man icke se dem.

Bergs-

Bergs- och Bruks-rörelsen är en näring, som sammanhänger med Skogsbruket och beror af det och af Patronernes penninge-styrka. Allmogen och smeder behöfva icke blott kontant betalning, utan ock förlag. De fleste af Länets större Bruksegendomar befinna sig för närvarande i goda händer, ty de ägas: *Hörle*, af Majoren Grefve Jacob Hamilton; *Nissafors*, af En af Rikets Herrar, Presidenten m. m. Baron Sal. Löfvenskjöld; *Lindefors*, af Hof-Rätts-Rådet Gyllenskepp; *Ohs*, af Brukspatron Aschan; *Bruzaholm*, af Bergmästaren Sjögren; *Eckersholm*, af Grefve John Hamilton; *Göthaström*, af Bergsfogden Assessor Sjögrens arfvingar; *Åminne*, af Lagman Danckwardt, och *Gyllenfors*, af Brukspatron Åbjörnsson. De fleste af desse Patroner bebo och styra sjelfve sina Bruksegendomar. *Göthafors*, ett af de större Bruken, är bortarrenderadt till en verksam och driftig man. Flera af dessa Bruk hafva underlydande hemman och egna skogar. Hörle och öfriga Bruk i Össbo Härad, består af 5 Stångjernshamrar med 2,335 Skeppunds smide, 2 Ämneshamrar med 900 dito, 4 Manufakturverk med 10 Hamrar, 5 Masugnar och 2 Stålträds-dragerier. Vid de fleste öfriga Bruk finnas Manufakturverk, och vid somliga, såsom Ohs, Åminne och Bruzaholm, tillverkas Gjutgods. Smidet utgör vid Lindefors 575, vid Ohs 500 och vid Bruzaholm 400 Skepp:d. Vid Gyllenfors tillverkas 493 Skepp:d Stång- och Ämnesjern, och vid detta Bruk, ett af de ringare, hade tillverkningsvärdet förlidet år uppgått till 9,870 R:dr.

De Smäländska Bruken hafva det för sig, att deras tillverkning säljes för det mesta på Bruksbacken till ortens invånare och Skåningar, som härifrån hemta sitt husbehofsjern. Det är blott från Hörle och Nissafors, som en del af jernet vågföres till Götheborg och Halmstad. Hörle-jernet går landvägen till Jönköping och sedan öfver Wetteren genom Götha Kanal och Trollhättan till Götheborg.

Smärre Manufakturverk och Spik-smedjor finnas vid Prinsfors, Hellinge, Aneby, Herrestad, Tranås, Qvill och Marianælund. Deras årliga tillverkningsvärde anses till 7 à 8000 R:dr B:co. Länets Bruksrörelse anses sysselsätta 2 à 300 personer dagligen, oberäknad Tackjernshandteringen i Tabergs Bergslag, som drifves med fördel af Bergs-allmogen, hvars hufvudnäring den utgör; ty Jordbruket der är svagt, så att det är allena från Tackjerns-tillverkningen, som folket hemtar penningar till skatter och sädesköp.

Linskötseln är i vissa delar af Länet så betydlig, att den icke kan anses för en blott binäring. Dermed utmärka sig i synnerhet Socknarna

Landsh. 5-årsberättelse öfver Jönköpings Län.

Ingatorp, Bellö, Hult, Edshult, Kroxhult och Hesselby i Södra Wedbo Härad hvarest linodlingen är folkets förnämsta födkrok. Derifrån afsättas ansefliga linpartier, och till den förr omnämnda Ingatorps marknad strömma köpare från allägna orter. Nämnde marknad bestämmer ock vanligen årets linpris. Produktionen i orten är dock så stark, att allt lin icke kan säljas der, utan föras stora linpartier sedermera till aflägsnare afsättningsplatser, äfven till sjöstäderna, och af hvad som sedan blifver öfrigt, tillverkas lärft och andra väfnader, äfven utöfver ortens husbehof, så att denna vara, serdeles säljbar och efterfrågad, både såsom råämne och förädlad, inbringar stora penningesummor till den ofvannämnde orten med så mycket större vinst, som den icke borttager någon jord för årets sädesproduktion, emedan Allmogen mest nyttjar trädesjorden till linsäde.

Ehuru Staten gjort mycket för linslöjdens förkofran här i orten, ty unga qvinnor härifrån hafva på Statsverkets bekostnad varit uppsända till Ångermanland, att der fullkomnas i nämnde slöjd, och sedan har Länet flere år fått elever anställda vid Gårdsby Linförädlings-institut, förmärkes dock icke några allmänna, utan blott partiella resultat af dessa anstalter: att genoin så kallad sjörötning på Norrländska sättet bereda linet, försöktes några år allmänt nog; men man har nu nästan alldeles öfvergifvit det, och de Smäländska Qvinnorna fortfara att stå långt efter de Norrländska i lärftsväfnader och annan väfkonst. Folket anser troligen bråk samma anstalter icke löna mödan, då det thy förutan får sitt, elter förädernes sätt, beredda lin väl betaldt, vida öfver produktions-kostnaden.

4:o *Fabriker och Binäringar.*

Jönköpings Län äger många Binäringar. Också skulle utom dem folket aldrig kunna berga sig, ty med alla ansträngningar vid åkerbruket, laborerar dock det med en svag jordmån, som utan mycket regn och mycken gödsel sällan gifver full äring. — De i näst föregående artikel afhandlade näringar tillhöra egentligen de mera bemedlade Folk-klasserna och den besutne Allmogen; binäringarna åter, den obesutna och andra Folk-klasser, utan jordbruk eller borgerlig rörelse. Naturen har nekat Smälänningen näringsmedel i stort, men unnat honom litet af hvarje. När säden slår felt för hans granne Östgöthen, har denne föga något att lita till; men Smälänningen har sina många smånäringar, som icke alla på en gång kunna slå felt.

Bland Länets Fabriks-inrättningar räknas i främsta rummet:

Husvarna Gevärsfactori i Hakarps socken, hvarest omkring två

hundra personer äro sysselsatta; och uppgår årliga Gevärstillverkningen till ett värde af omkring 28,000 R:dr Banco. Factoriet har dessutom colonier af arbetare, bosatte och kringspredde här och der i Länet samt äfven i Skaraborgs Län. En hel Socken, Bankeryd, består nästan helt och hållit af Factori-arbetare. Hvarje Gevärsdel utföres af ett serskilt mästerskap och således fordras för att fullkomna hvarje gevärs, Pipsmed, Låssmed, Stockmakare, Bajonettsmed och Baljmakare. Factoriet har egen Fattig-Cassa och Vexelundervisnings-Schola. För dessa Inrättningar har det att tacka nuvarande ägaren, Öfversten och Riddaren Baron Sture, som jemväl i allt öfrigt bringat factoriet i ett för ändamålet fullständigt skick.

Pappers-Bruk finnas öfverallt i Länet. Deribland må nämnas *Stensholm* med Ellofva arbetare och 3,000 R:drs tillverkningsvärde. *Röttle* med sju arbetare och ett tillverkningsvärde af omkring 2,800 R:dr. *Bruzaholm* och *Blohmsholm* med tolf arbetare och 4,700 R:dr tillverkningsvärde. *Skerfvet* och *Qvill*, med tillhoppa tolf arbetare och ett tillverkningsvärde af 3,485 R:dr. *Nyholm* och *Strömslund*, med tolf arbetare vid det förra och två vid det sednare. Tillverkningsvärdet har uppgått vid *Nyholm* till 4,249: och vid *Strömslund* till 690 R:dr. *Strömsholm* och *Höljeryd*, hvartdera med fyra arbetare och något öfver 2,000 R:drs tillverkning och sluteligen ett nytt Pappersbruk, *Weka*, på Halländska gränsen, hvars tillverkningsvärde blifvit uppgifvet till 13,889 R:dr.

Landt-Garfverier äro: *Gislaved*, *Nyarp*, *Ölmestad*, *Elgebo*, *Högafors*, *Wernamo*, *Bohl*, *Komstad*, *Wahre*, *Bo*, *Wrigstad*, *Åhult*, *Hellinge*, *Bexheda*, *Christinholm*, *Hellaryd*, *Hollsby*, *Pukabo*, *Mölarp*, *Trands*, *Fagerhult*, *Mowenta*, *Qvill* och *Marianelund*, hvilka alla sysselsätta fyratiofyra arbetare; och är förlidet års tillverkningsvärde uppgifvet till 20,391 R:dr.

Färgerier och *Vadmalsstammar* finnas vid *Bosaryd*, *Edesqvarna*, *Strömslund*, *Åsvalhult*, *Marianelund*, *Bjelkerum*, *Skervete*, *Åhult*, *Skoga*, *Gassbo* och *Kraxås*, vid hvilka arbeta tjugutvå personer och är förra årets tillverkningsvärde uppgifvet till 3,860 R:dr.

Oljeslagerier: *Paddingetorp*, *Flugeby*, *Åhult*, *Bjelkerum*; *Höghult*, *Yxanshult*, *Östra Oroen*, *Qvill*, *Marianelund* och *Ulfsnäs*, vid hvilka 11 arbetare pressa Linolja, värderad förlidet år till 2,467 R:dr.

Flera andra Fabriksnärings-utöfvas i Länet, hvarom de så kallade Närings-Tabellerne, som till Eder Kongl. Maj:ts Commerce-Collegium årligen ingå, lemna närmare upplysning.

De egentliga och dagliga Binäringar, som icke fordra handaslöjd eller konstfärdighet äro *Jagt* och isynnerhet *Fiske*, hvilket sednare inbringar sina Idkare en icke ringa förtjenst, särdeles omkring Städerna. Vid Värne och Bolstra i Södra Vedbo äro större Äl-fisken. Laxfisket i Wettern är temmeligen lönande. Eljest är fisket i denna stora sjö här i Länet obetydligt, ty den består här af grusbotten med öppna Stränder utan vikar och skär. Bolmen är fiskrik äfvenså Solgen, Landsjön, och Rusken eller Nydala-sjön. Ett enda Krono-Laxfiske Thurefors i Emån, är af ringa värde. Jagten aftager i samma mån som Skogarna; men ännu saknas icke villebråd och fogelvildt serdeles i Mo och Wässbo Härad och såsom en afsättningsartikel af denna näring, må nämnas Warg- och Räf-skin.

Tegelbruk och Kalkugnar finnas flere, nästan i hvarje Härad och dessas producter sakna aldrig afsättning, serdeles, sedan så kallade *Kalk-komposter* börjat användas till gödning.

Kakelugnar och Stenkärl tillverkas vid Adelöf och Hammarsberg i Norra Wedbo Härad.

Klefva, ett Rödfärgs-Bruk i Alsheda Socken, syselsätter sju å åtta arbetare om sommartiden, hvilka tillverka 200 å 225 Tunnor Rödfärg, som betalas med fyra R:dr Banco Tunnan.

I åtskilliga Socknar af *Össbo Härad* förfärdigas i parti *Wagnar* och *Skrindor*, som afsättas med betydlig vinst på Skåne.

I nämnde Härad uppköper en del af allmogen sjelf Stångjern vid Bruken, forslar det till Sjö-Städerna eller Skåne och köper der i stället stora partier så kallade Sännor, en sten-art, hvarmed liar göras skarpa, dessutom Spannemål eller Köpmansvaror samt utsprider och säljer sedan slikt gods med fördel i hemorten.

Körslor med Köpmansvaror från Sjöstäderna och jerns dittransporterande från Bruken äro, jemte kohl-transporterne från Skogarne till Berg-Verken, en vigtig näringsgren och sjelfva den öfverklagade Gästgifveriskjutsningen är, med närvarande höga skjutslega, snarare en näring, än ett onus. Då Diligencer för några år sedan inrättades och förtoro någon tid att fortskaffa resande imellan Stockholm och Jönköping, voro de skjutskyldige allsintet hugade afstå skjutsen till Diligence-Bolaget än mindre betala något för att slippa den. Detta bevisar, att skjutsningsbesväret, sådant förekommer i detta Län, som är befriadt från hållskjuts, med skäl kan upptagas bland Binäringar; ty då Bonden med ett par hästar på 2 mils håll under sju timmar kan förtjena 2 R:dr Riksgäldssed-

lar, är han väl betald. Det medgifves dock, att i andra Län, der ett tungt åkerbruk jemnt behöfver Bondens ökar, är förhållandet olika.

Saltpeter-tillverkningen utgör en icke obetydlig binäring i Länets.

*Biskötsel*n icke heller. *Honung*, är en begärlig vara och *Wax* utgår i stora partier från Länets, äfven till Hufvudstaden.

Stålträds-tillverkning har många Idkare och i *Kulltorp* och *Gnosjö* Socknar finnas en mängd Stålträdsdragerier anlagde vid de små vattenfallen.

I sistnämnde Socken förfärdigar allmogen äfven *Sigtar* och *Säll*, samt afsätter dem i aflägsnare provinser. Förfärdigandet af *Kar* och *Baljor* samt allabanda *Laggkärl*; hvilka sedan föras till Städerna och slättbyggheden, utgör ock en af allmogens födkrokar.

Somliga *barka hudar* och *skinn* och bereda såkalladt *Bark-läder*, med hvilket arbete allmogen egenteligen blott tjenar den ene den andre mot någon tjenstbarhet tillbaka. Andra hafva lärt att göra *Wäfskedar*: Med stora bördor deraf vandrar Smälänningen till aflägsna byggheder att sälja dem; och man skulle knappt tro, att personer finnas, som berge sig blott med att förfärdiga och sälja *Trädskor*.

Qvinnfolken i Wässbo uppköpa i andra orter mycken grof ull och förfärdiga deraf *Wadmal*. Der tillverkas ock af hår, hästtacken och ryor, som allt borrhtransporteras och säljes å andra orter. Denna vadmalstillverkning är en af de betydligare binäringar.

Simpla Wägg-Ur göras ock bland allmogen, samt säljas med fördel.

Humle-plantering är ock en vinstgifvande binäring. De stora foror af Humle, som exporteras från detta till andra Län, bära derom vittne.

Men det skulle nedgå till minutier att uppräknat alla föremål för den förslagne Smälänningens industri. Det ofvan antydda torde göra tillfyllest för att gifva ett begrepp om ortens närings-utvägar och hågen att begagna dem.

5:o Politisk Författning.

Kammar-Verk: Länets äldsta Jordebok är af år 1620: Den är nu mera obrukbar, men utgör dock en intressant antiqvarisk Bok i Länets Cameral-Verk. Några betydliga Jordeboks-förändringar under de sist förflutna fem åren äro icke att anmäla. Sjelfägande jordägare förhålla sig till arrendatorer och brukare som två och tre till ett.

I Länets utgöra Posthemmanen $38\frac{1}{2}$ och Gästgifvaregårdarna $48\frac{1}{4}$ Mantal. De förre äro försedda med många friheter och förmoner, spe-

cifierade i Kongl. Kungörelsen den 19 Augusti 1801. Man anser dock Postföringen mindre besvärlig äro annan skjutsning. Skjutsningstiden är bestämd, lassen merändels lätta och på de flesta vägar får post-bonden sjelf rida eller köra sin häst, ty Postillioner medfölja endast emellan de större Post-stationerna. Postcommunicationerna hafva de ifrågavarande åren blifvit äfven i detta Län ökade, kanske öfver behovet; ty en ny sådan Postcours, för att bereda direct communication emellan Jönköping och Boxholms Postcontoir i Östergöthland, som ansågs leda till mycken bekvämlighet för orten, blef så litet begagnad och förlusten för Post-Verket så betydlig, att den, efter två års tillvarelse, måste, enligt Eder Kongl. Maj:ts Nådiga beslut indragas och upphöra. Den nya Paketposten imellau Stockholm och Ystad passerar hela längden af Länet en gång hvarje vecka. Denna nya inrättning lär ock laborera med förlust; men dess fortfarande bestånd önskas högeligen, såsom utgörande ett Communications-medel af stort värde för de folkrika Provinser, hvilka af Paketposten befaras. Ett annat Kommunikationsmedel, Diligence, försöktes af ett enskildt Bolag för Resandes fortskaffande emellan Stockholm och Jönköping; men det bar sig icke ett år, förr än Diligencen upphörde och de Skjuts-skyldige ville häldre hafva än gifva ersättning, om Bolaget skulle öfvertaga hela skjuts-bestyret.

Gästgifveri-Skjutsen handhafves efter de derom gällande författningar och den särskilda instruktion Länsstyrelsen funnit nödig för deras tillämpning och verkställighet att låta dagböckerna åtfölja. Denna skjutsning kan, såsom förr är nämndt, mer anses som näring än onus. Exceptioner i detta omdöme äro dock att göra beroende af locala förhållanden, såsom till exempel vid Gästgifvaregårdar omkring Campementsplatser, Hälsobrunnar och större Marknadsställen, hvarest händer, att allmogen under brådaste tiden måste öfvergifva sitt jordbruk för att blott skjutsa resande.

Krono Skjutsningen är under fredstider mera sällsam, med undantag af den som reqvireras för fortskaffande af Flottans och Götha Canals materialier och effecter. Den, äfven för Krono-Skjutsen förhöjda legan gör dock att detta allmänna besvär anses såsom ganska dragligt.

Inqvarteringen åter, är ett svårt och ojemnt fallande onus. Allmogen ersättes väl efter Markegångs-Taxan för Tågande Trouppers underhåll, men, utom det att Husvärdarna sällan hafva större provisioner än för egna hushåll, sakna de ersättning för besvär och kostnad att anskaffa provisionerne jemte sängkläder eller lägerhalm, ved och ljus m. m.

Då också Durch-tågen följa samma vägar och årligen inträffa å dem, som leda till Regementernes mötesställen, anses detta onus mycket betungande, särdeles omkring Ränneslätt, der Husarernes Hästar i kvarteren äfven skola fourageras under en årstid då foderbristen är mest kunnbar.

Krono Brefbäringen verkställes af dertill anslagne hemman, utan annan ersättning, än frihet från allmänna skjutsningar, men denna frihet ersätter på intet vis den nog trägnä Krono-brefbäringen, som är lönlös, då deremot för skjutsningarne full betalning erhålles.

Fång-Skjutsen utgör numera icke något onus för Allmogen, sedan den blifvit flyttad till Gästgifvaregårdarna och bevaknings-ansvaret öfverlemnadt till särskilde Gevaldiger. För Stats-Verket är dock kostnaden för fångars skjuts och underhåll ganska kunnbar. Den har den sistförflutna tiden uppgått, ett år till 5,305 R:dr 5 sk. 3 rist och ett annat till 5,848 R:dr 17 sk. 2 rist Banco.

Fattigförsörjningen i Länet är, såsom den bör vara, ett municipalbestyr inom hvarje Socken. Den utgöres genom dels sammanskott i säd och sofvelvaror, som föras till fattighuset, dels contanta, mest tillfälliga och frivilliga bidrag till fattig-cassan.

I Artikeln om *Invånarne* är anfördt om fattig-klassens tillväxt och de förmodade orsakerne dertill. Här må ur det der åberopade Betänkandet tilläggas: "att förhållandet emellan fattighjon och folkmängd är i medeltal som 1 till 54: att bland Länets 100 församlingar saknas fattighus i 12, och finnas, utan att begagnas, i flere, hälst i Wässbo," der dock folket anses mest fattigt, men likväl behöfver minst anlita fattigvården: att hvarken en rik natur eller rika donationer synas minska bekymret för de fattiges underhåll, ty det är märkvärdigt att just i de två enda församlingar i Länet, *Wrigstad* och *Wisingsö*, som hafva särskilde donationer till sina fattiga, i den förra af framlidne Kongl. Rådet Göran Gyllenstjerna och i den sednare af Riks-Drotzet Grefve Pehr Brahe, der klagar man mest öfver fattigdom och der är antalet af dem, som åtnjuta fattighjelp, relativt till folkmängden, störst; och i *Skärstads* församling, den bördigaste i Länet, der är förhållandet emellan folkmängd och fattighjon så bedröfligt, att af 23 personer anses en vara fattighjon. De rika häfvorna af natur och välgörare synas fast häldre öka än minska de hjälpsökandes antal. Pluraliteten af fattighjon utgöres ock icke, såsom man kunde vänta, af späda barn, utlevade, vanföre och sjuka: Den består, ty värr! förnämligast af utfattige, men arbetsföre personers hushåll. Deras rätta fattigförsörjning vore arbete, men

exemplet att inrätta arbetshus, är icke lockande från andra Län, der de stå tomma, förmodligen af den orsak, att, utom i högst få fall, ingen kan, mot sin vilja tvingas att arbeta. "Det rätta arbetshuset på Landet är åker och äng, skog och sjö," och den fattige, som icke der vill nedlägga sin verksamhet och jemväl saknar framgång i försöket att tigga, den måste sluteligen blifva tjuf, hvarföre ock lättjan kan anses såsom grund till sedeförderfvet och fång-personalens årliga tillväxt.

Hälsovården har under de sistförflutna 5 åren blifvit förstärkt med en i Wernamo anställd provincial-Läkare, och en Djur-Läkare på Stat har under samma tid tillkommit. Allmogen synes mera än förr anlita och rådfråga Läkare. Det är till förmodande, att qvacksalfvare och under Curer efter hand försvinna. Presterskapet begagnar idkeligen sin rättighet att vid minsta anledning till sjuklighet i sina Socknar, requirera till sig Provincial-Läkare, som ofta finner anledningen obetydlig. Så begäras ock icke sällan allmänna besigtningar till upptäckande af veneriskt smittade personer och när hela Socknens personal blifvit beskådad af Läkaren, händer, att ingen ting upptäcket. Då resorne ske på Statens bekostnad synes det som man icke vore så nogräknad med requisitionerne. Sundhets-Collegium ersätter rese-räkningarna och Medicinal-Fonden lär af sådana dagligen tillitas. Emedlertid äro Provincial-Läkarne mera i rörelse än fordom, utan att sägas kan; det farsoter och sjukdomar hemsöka människoslägtet nu mera än förr, Läkarne enskilda practik sträcker sig dock föga utom Ståndspersons-Classen. Bonden vill i den puncten föga bestå. Inga propositioner hafva så ofta blifvit negativt besvarade som dem om bidrag till Läkares och Barnmorskors bosättning i de från Städerna aflägsne Landsbygder. Allmogen tycker kanske att konsten är något oviss, då den ser huru Herrarnes Barnsängsfruar icke sällan omkomma i händerne på både examinerade accoucheurer och jordegummor. Det är ock icke att önska, det menighetens qvinnor vore allt för ömtåliga vid en händelse, der naturen lyckligtvis merändels hjälper sig sjelf utau konstens biträde. Regeringen, alltid huld och ömsint för den lidande menskligheten, har emedlertid sørjt allt hvad någonsin på den kunnat ankomma för alla grenar af hälsovården, och då man finner huru Provincial-Läkarne under sina tillfälliga resor i Landet, nu mera omringas af enskilte patienter af allmogen, som söka råd och recepter samt fått vana att erhålla dem merändels kostnadsfritt, är det ett godt tecken, att den äkta Läkarekonsten

sten börjat vinna förtroende hos folkmassan. Länets Lazarett är i godt skick. Den så kallade tre-skillings-afgiften till det samma fortfar, så att dess fond är för behofvet tillräcklig. För den fruktade Cholera ansträngde man sig en tid, då dess befarade ankomst injagade allmän förskräckelse. Ingen Socken underlät att förbereda de sjukes vård ett serskildt Cholera-Sjukhus uppreparerades och inreddes här vid Staden, der det ännu står, lyckligtvis tomt och obegagnadt, men fullfärdigt och tillreds att emottaga den objudna gästen.

Sockne-Magaziner finnas i 40 men saknas ännu i 60 Socknar. Så, som de fleste af dessa inrättningar nu förvaltas, äro de intet annat än räntegifvande Cassor, men ingalunda undsättningsanstalter i missvestår; ty så vidt sig göra låter, utlånas hela fonden årligen mot dryg ränta, och då nöd inträffar, har magasinet föga säd, men väl fordringar, hvilka skola incasseras af Galdenärer, som då sjelfve behöfva spannemål. Också användes räntevinsten merändels till Socknens allmänna utgifter eller till etablerande af nyttiga, men för magazinets egentlige bestämmelse, främmande inrättningar. Förrän magazinens lånerörelse upphör eller åtminstone inskränkas så, att ett visst quantum säd, beräknadt efter behofvet för den del af Socknens folk mängd, som vanligen söker undsättning vid missvest-år, alltid finnes i magasinet upplagdt, är nyttan af dessa inrättningar blott partial och inskränkt.

Rofdjurs utödande är ock ett viktigt föremål för administrationen. Allmänna Lagen och 1808 års Stadga om Jagt och Djurslag söker man i möjligaste mätto befordra till verkställighet. Länets Jagt-Cassa njuter sin två-skillings-afgift af hvarje helt hemman och utbetalar de nyligen förhöjda skottpenningar till lyckliga skyttar, hvilkas enskilda skytteri fälla flera rofdjur än de besvärlige skallgångarne — dessa bullersamma folksamlingar, der tusendetals dagsvärken förspillas, ofta i sus och dus, under det rofdjurens blottt skrämmas, sällan fallas,

Folk-Scholor äro, som förr är nämndt, få. Sockne-Scholor hafva det emot sig, att de icke utan kostnad och besvär kunna begagnas af barn från de byar, som ligga aflägs ifrån scholan. Derföre äro ock i Städerna så nyttige vaxelundervisnings-scholorne föga användbara på landsbygden. Der man ändock inrättat dem, förblifva de mest obesökta utom vid bruk och större gods, der många barn äro samlade på en inskränkt local. Kanske bör man icke heller afvänja föräldrar från den gamla husfaderliga seden att sjelfva börja med barnens första undervisning. Sedan begagnar allmo-

gen mycket ambulatoriska Scholmästare, hvilka, då deras kunskaper och seder blifvit undersökte och godkände af Presterskapet, böra bibringa barnen all den undervisning, som erfordras för att kunna blifva nyttiga och lyckliga Bönder. Och en högre bildning — den nemligen, som kunde locka bondgossen från det närande till det lärande samfundslifvet -- måne är den så önskvärd?

Sparbank stiftades i Jönköping för Staden och Länet den 28 Januarii 1831. Ingen ny institution har tagit åt sig så hastig favör, som denna. Ett tusende trettioen motböcker äro utgifne på mindre än tre år och i 8,032 poster äro under nämnde tid i sparbanken insatte 35,601 R:dr 1 sk., en summa, den få sparbanker i Riket, utom i Stockholm och Götheborg, fått på lika kort tid mottaga. Af ofvannämnde antal motböcker hafva blott 44 blifvit återstälde och uti 445 poster äro endast 8,230 R:dr 32 sk. Banco ur sparbanken uttagna. Förvaltningskostnaden, som blott består i Bokförandens och Waktmästarens aflöning, skrifmaterialier, ved och ljus, Tryckningskostnad och Bokbindare-räkningar hafva tills dato uppgått till 656 R:dr 12 sk.

Sparbankens utlånta räntebärande Capita-	
ler uppgå denna dag till	R:dr B:co 29,997: — —
och behållningen i Cassan	— — 198: 12. 1.
	Summa R:dr B:co 30,195: 12. 1.

Landshöfdingen är Ordförande i Sparbankens Direction, som för öfrigt består af en Vice Ordförande och 12 Ledamöter, alla antiugent jurister, näringsidkare eller affärsmän. Utom de förändringar, som timat genom dödsfall eller flyttningar, har blott en enda Ledamot lemnat Styrelsen sedan dess första organisation.

Polisen i Länet handhafves af Kronobetjeningen och i främsta rummet af Krono-Länsmännen. Två i Länet anställda Landsfiscaler utöfva det egentliga åklagarekallet; men på Länsmännen, desse svagt lönte och ofta missaktade tjenstemän, beror i yttersta punkten nästan allt hvad som skall uträttas hos folket, till vidmakthållande af ordning och all rätts fullbordan på landsbygden. Länsmännens dagliga beröring med allmogen fordrar en urskiljning och en grannlagenhet, ett nit och ett allvar, som böra finna sin grund i en förutgående bildning, men personer som fått en sådan söka icke gerna en tjenst, hvars årliga lön, vid fråga om dess ringhet, icke kunnat ökas på andra villkor än att den understeg 100 R:dr. Att Länsmännen således måste bero af folkets välvilja, antager man för en tros-

artikel; men denna välvilja torde vara mer inskränkt nu än förr, och här rör i de flesta fall från enskilda förtroenden att förrätta allmogens liquider, sterbhus-utredningar och auctioner, hvaribland sistnämnde förrättningar i synnerhet äro nog lucrative; — dock, beklagligtvis gå Länsmännen nu för tiden oftast miste om dessa förtroenden, hvilka merändels öfvertagas af Klockare, Nämde män och andre skrifkunnige Bönder, hvilkas okunnighet i sådana ting dock föranleder till mycken oreda och villervalla, som slutligen måste utredas genom rättegång. Länsmännens närmaste förmän, Kronofogdarne, äro sysselsatte med upphörden och dess redovisning samt andra Camerala göromål och hafva ej alltid tid att ägna sig åt den dagliga polisen. Landshöfdingens ordres till fogdarne remittera desse i de flesta fall till Länsmännen, på hvilka, som ofvan är sagdt, all verkställighet i sista hand hvilat. Det är sannt, att under dem äro fjerdingmän, men desse äro Bönder som ombytas årligen, och författningarne tillåta icke att de allt för mycket besväras med de för deras lefnadsyrke främmande styrelseomsorgerne. Derföre har ock inrättningen af ordningsmän i Socknarna i det mästa förfelat sitt ändamål. De glömma snart sjelfve, att de äro det och ledigheter i sådan befattning anmälas icke ens nu mera, än mindre ärsättas. Att förstärka policeförfattningarne med Landshöfdingarnes egna police-kungörelser var en tid mycket brukligt och det är äfven i vissa fall tillåtet. För min del har jag ganska sparsamt begagnat denna tillåtelse. Den har det mot sig, att Styrelsen i *ett Län* anser oblidt och belägger med ansvar till exempel dansgillen och lekstufvor eller andra afbrott från hvardagslifvet, som Styrelsen i *ett annat* deremot anser vara ganska oskyldiga — och att, i Skjutsväsendet, till exempel, den Resande finner olika Lagar för sin fortkomst i de olika Länen. Sedan de begge Statsmagternes Högste Ombudsmän, Justitiæ-Cancellaren och Justitiæ-Ombudsmannen, numera fått sig uppdraget att controllera huru ofvannämnde förstärkning af police-lagarne i Länen utöfvas och förthy undfå del af alla police-kungörelser, är till förmodande att ifrågavarande delegation af Lagstiftningen antingen upphör eller åtminstone bringas till enhet.

Skiftes-Verket i Länet fortgår oafbrutet efter den nu gällande 1827 års författning. Sedan Skiftesmålen derigenom blifvit skiljde från Läns-Styrelsens och förflyttade till Ägodelnings-Rätternes pröfning, hvilket var en i flera afseenden högst nödig förändring, får väl nämnde Styrelse icke någon direct kunskap om vederbörandes principer vid den nya författningens tillämpning; men sedan den utkom, hafva ansökningarne om Laga Skiften åtminstone icke aftagit. Det enda har man hört anmärkas, att Landtmätare-

taxan är nog dryg, och det har man funnit af inkomne ansökningar om Landtmätare-arfvodens utbekommande, att en Landtmätare kan på ganska kort tid, efter denna Taxa, förtjena flera hundra Riksdaler. Ett exempel har man i minne, det nemligen, att en Skiftesförrättning, påbörjad middagstiden den 16 Maj 1831, och afslutad på morgonen den 18 i samma månad, kostade Jordägaren 114 R:dr i Riksgälds-sedlar, med kländerfri tillämpning af Taxan. Ingen annan sporteltagande Tjensteman hinner att på två dagar förtjena en sådan summa. Deremot anses Gode Männens arfvode allt för ringa, som har till följd, att personer af bildning undandraga sig denna befattning, hvilken ock, med få undantag, utöfvas af dertill valde Bönder, hos hvilka sällan kan förutsättas kunskaper och skicklighet i den mon, att de förmå afgifva de utlåtanden, hvilka i vissa fall, enligt Skiftes-stadgan, böra af Gode Männen meddelas.

Uppbördsverket i Länet har, under en lång följd af år utmärkt sig särdeles fördelaktigt. För ordet Balance har Länets räkenskaper icke behöft någon column, och restantier finnas sällan andra, än utestående sådana saköres-medel och krono-räntor i konkurser, hvilkas indrivande någon gång måste uppehållas i väntan på Domstolarnas Utslag. Länsstyrelsen bör rättvist tillegna förtjensten häraf, åt de underlydande nistiske Uppbördsmännen, och må såsom en sällsamhet här nämnas, att en af dem, Assessoren A. F. Bråkenhjelms, den äldste Kronofogde i hela Riket, i femtiotvå år innehaft denna syssla, och ännu, vid hög ålder, fortfar att den lika verksamt förvalta.

Statsbidragen äro visserliga många och stora; men den merändels restfria Uppbörden, för hvars inkassering Pant-auktionerna äro få, visar, att, med god vilja hos folket, samt nit och kraft hos Uppbördsmännen, Kronans intrader, utan särdeles tvångsmedel, inflyta. För detta ändamål måste likväl all lamhet i uppbörds-förvaltningen åsidosättas, och de Skattskyldiges goda vana att vid uppbörds-tiderna anstränga sig, bibehållas. Emedlertid har för blotta utskyllderna ingen fastighet här i Länet blifvit utmätningssvis försald. Öfver de ständiga räntorna, eller den så kallade *Grundskatten*, höres icke någon klagan. Ställd på artiklar af alla jordbrukets alster, utgår den med mera lätthet. Den ingår ock mindre i Uppbördsmännens bestyr, utan uppgöres till det mesta genom liqvider mellan räntegifvare och räntetagare, hvilka sjelfve sätta markgångarne, öfver hvilka vigtiga förrättningar besvär sällan eller aldrig anföras, åtminstone icke från orten, men väl af Kammar-Collegii Advo-

kat-Fiskal, någon gång, å Kronans vägnar. De flere författningar, som utkommit till förmån för räntegifvare och till förekommande af hårdhändta rättagares stundom obilliga kraf, synas hafva uppfyllt sitt ändamål. De fordna tvisterna om ränte- och tionde-sädens, rättedagsverkens och räntepersedlarnes utgörande in natura, forslande eller lösande, hafva blifvit mera sällsamma. Det händer ock, nu mera än förr, att äfven räntegifvare begagna rättigheten att uppsäga och leverera räntorna, särdeles spannemålen, in natura.

Bevillningen, som alltid och ovillkorligt skall utgå i penningar, är, fastän mycket mindre än grundskatten, dock svårare att inkassera. Man tycker den icke vara fullt väldfri, ty också den drabbar egentligen jorden. Embets- och Tjenstemännens Löner hafva ock deraf sin dryga del. Deremot anses den alltför litet träffa den rörliga förmögenheten i Städerna, öfverflödet och luxen. — Det är sannt, att det beror af taxeringarna att förfara efter pligt och samvete, utan afseende på de skattskyldiges uppgifter; men desse, ehuru mycket de ock må strida mot opinionen, kunna dock aldrig kontrolleras, om icke genom ed, som, ehuru olämplig den mände anses, Lagen dock använder att framtvinga sanningen i de minst viktiga fall. Taxeringsmännen, villrådiga om det rätta och sanna, låta således merändels hero vid berörde uppgifter, hvaraf åter följer, att den rörliga förmögenheten, som ligger i handel och näringar, skattar till Staten vida mindre än billigt anses, och sällan mer än den sjelf behagar; — och taxeringarne — dessa förrättningar, på hvilka Bevillnings-författningarna lägga så mycken vikt, äro vanligen några ögonblicks, sällan några timmars verk. Också inträffar, då Statsbidragen fördelas på folkmängden, att här i Länet hvarje person på Landet skattar till Staten 5 R:dr 2 sk. 10 r:st., men hvarje i Städerna, der dock penninge-förmögenheten samlas, blott 4 R:dr 4 sk. 4 r:st.

Landets Stats-bidrag, fördeladt endast på de *Skattskrifna* personernas medeltal under de sist förflutna fem åren, utgör omkring Tio R:dr Banco årligen på hvarje i Länet mantalsskrifven menniska.

Missförhållandet emellan Landets och Städernas Stats-bidrag blifver än större, då man konsidererar, att Städerna bland sådana bidrag, enligt Tabell-formuläret visserligen ganska riktigt, upptagit kostnaden för Städernas styrelse — en kostnad, som dock torde finna motsvarig tillgång uti den betydliga jord, ofta bestående af flere hemman, som, för Städernas administration och förkofran, Staten i fordom tid till dem afstått, eller framfarnat Konungar och Mæcenater för sådant ändamål skänkt

och gifvit, och som, under namn af *Donations-jord*, hvarje Stad med full ägande rätt nästan skattefritt begagnar.

Kostnaden för Rustning och Roterung utgör Jordbrukarens svåraste onus. Jönköpings Län, och Småland i allmänhet, är i denna punkt allt för hårdt skattlagdt. Länet underhåller

vid Smålands Husar-Regemente	250 Man,
vid Smålands Grenadier-Bataljon	399 —
vid Jönköpings Regemente	1,100 —
och vid Calmar Regemente	401 —

Summa 2,150 Man,

fördelade på 649 Rusthåll och 1,501 Soldat-Rotar. Roterings-kostnaden anses utgöra vid Jönköpings Regemente 62 R:dr och vid Calmar Regemente 57 R:dr Banco årligen för hvarje Rote, som består af blott $1\frac{1}{2}$ mantal, då deremot i grann-länet, det bördiga Östergöthland, och andra seminanta landskap, Rotarne bestå af 2 mantal och deröfver. Redan vid Indelnings-verkets första organisation, gjorde Smålänningarne underdånig remonstration och bön om lindring; men Carl XI svarade negativt. "Thy" heter det i ett Konungabref, som man läst, "*J thär nere, oagtdt Edert skrine Åkerbruk, hafven dock monge förmohner, både uti Skogh och Betesmark, Fisken och Wattenverk, med flere små adpertinentier, som wij här uppe sakne.*" Värdet af Smålands Binäringar är i det föregående erkändt, men så stort är det dock icke, att det, drygaste af alla Statsbidrag förthy bör träffa den sädesfattiga provinsen 25 procent mera än de sädesrika. I sammanhang med de i senare tider verkställda Extra Roterungar och Roterings-jernknigar, äro underdåniga framställningar gjorda om Länets betryck i förenämnde afseende, och Länets Landskamererare, som fått det särskilta nådiga förtroendet, att inför Eder Kongl. Maj:t i underdånighet föredraga och expediera de från nyssnämnda förrättningar sig härledande roteringsmålen för hela Riket, har således kommit i ett för Provinsen lyckligt tillfälle, att inför Thronen vidare utveckla förberörde, af honom sjelf hos Läns-styrelsen föredragne och med grundlig sak-känne-dom motiverade framställningar. Länets Rust- och Rothållare vänta således, med glad tillförsigt, af en huld Regerings känsla för rätt och billighet, någon lindring i Roteringsbördan, som, enligt Tabellen, kostar Länet icke mindre än 174,297 R:dr 21 sk. 3 r:st. B:co årligen

Presterskapets och Kyrkobetjeningens underhåll utgör, näst Krigsfolkets, de Skattdragandes största afgift till underhåll för egna medborgare,

ty dertill åtgår årligen, enligt Tabellen, 80,796 R:dr 38 sk. blott i Sockne- tionde och de så kallade Jura Stolæ, ty i nämnde summa inbegripas hvar- ken de af Staten upplätne Prestgårdarnas afkastning, ej eller Wederlags- och behaglig tids förlänings-spannmål, som äfven utgår från Statsverket, och således icke ligger Socknarnas invånare till last. Emedlertid är det en företeelse, att Clerociets aflöning i både Sockne- och Stats-bidrag utgör vida mer än Länets hela Bevilling, som, enligt Landt-Tabellen, uppgår till blott 81,510 R:dr 3 sk. 1 r:st. B:co; men som berörde aflöning utgår i flera artiklar och på olika tider; så anser Folket Prest-utskylderna, ehuru deras sammanräknade belopp är stort, vara mera tillfälliga, och utgöra dess heders-skulder, ty vid deras leverering möter välvillig undfägnad, som väl ofta innefattar ett kännbart och för andra Embetsmän okänt af- drag i lön-inkomsterna; men emedlertid ingå dessa till Presterskapet i de flesta fall, utan prut och jänk. Man hörjar allt mer och mer omfatta Regeringens anmaningar att genom frivilliga konventioner bestämma Pastro- ralierne, och vid alla ledigheter af Prestgäll söker man tillvägbringa så- dana konventioner, genom Läns-styrelsens och Dom-capitlens medverkan, hvarest dessamma merändels vinna Eder Kongl. Maj:ts Nådiga fastställan- de att tjena till esterrättelse i 25 å 30 år.

Diverse afgifter, onera och allmänna besvär, som, enligt Tabeller- na, uppgå på Landet till 32,894 R:dr 10 sk. 2 r:st. och i Städerna till sammanräknade 3,515 R:dr 11 sk. 9 r:st. B:co, bestå uti: publika bygg- nader och reparationer vid Tingshus, Kyrkor och Kyrkogårdar, Sockne- och Fattigstugor, samt Magaziner, skallgångar, jagttygs anskaffande och underhåll, Jagtkasse-afgifter, Djeknepenningar, böter, Kurhusmedel, Krigs- manshus-afgift, Riddarhus-afgift, Sterbhus-procent, Riksdagspenningar, Ex- peditions-lösen, stämplat papper, betalning för Debets-sedlar, Exekutions- arfvoden, Häradstjenare- eller Profoss-löner, Brandstods-afgift, Stamboks- medel och Inqvarterings-kostnader, hvilka alla diverse utgifter och besvär utgöra för hvarje mantal Säteri 7 R:dr och för hvarje mantal af de opri- vilegierade hemmanen 13 R:dr B:co årligen.

Alla Statsbidragen, sammanräknade, utgöra för Landet 661,418 R:dr 11 r:st. och för Städerna 29,814 R:dr 37 sk. 8 r:st. B:co årligen. Skulle dessa summor, särdeles der förstnämnde i kontant uttagas, blef tillståndet nog bekymmersamt; men som en stor del af Statsbidragen bestå uti præ- stationer in natura, såsom väghållning, skjuts, fattigförsörjning, allmänna byggnader, med flere artiklar, der äfven Folkets arbetskraft blifvit värde- rad i penningar, så må man icke alltför mycket förskräckas öfver zifferornas

storlek, hälst om man betraktar att, till exempel, en enda inkomst-källa, nemligen afkastningen af Länets 52,397 stycken Kor, med 628,764 R:dr nalkas alla Statsbidragens totalsumma. Att jorden likväl icke tål vidare beskattning, bör emedlertid frimodigt utsägas, ty den nyssnämnde afkastningen utgör i sanning här i Länets, såsom redan är nämndt, jordens hufvudsakligaste afsättnings-artikel.

Krogar på Landsbygden äro ganska få. Länsstyrelsen tillåter dem icke, utan att förut höra Presterskapet och Socknemenigheterna i den församling der krog föreslås. Öfver otillätne näringsställen eller så kallade *smygkrogar* så i Städerna som på Landet beklagar man sig mycket. De kunna svårigen utrotas, så länge i frågor om olaga bränvinsminutering, köparen icke får vittna, hvaraf följer att Domstolarna nödgas, i brist af bevis, merändels frikänna de för olaga Bränvins-minutering tilltalade lönnkrögare.

Länets Hushållnings-Sällskap: bör ock slutligen finna ett rum i denna underdåniga Berättelse. Nämnde Sällskap fortfar med sin årliga sammankomst, men det må icke döljas, att Ledamöternes nit är i ett visst aftagande, som röjer sig dels i uteblifvande från sammankomsterne, dels i afsägelser från Ledamotskap dels i tröghet att erlægga årsafgiften. Emedlertid har dock Sällskapet, fastän icke de sist förflutna fem åren, utgifvit läsvärda handlingar och den liksom aftynande verksamheten, kan egentligen tillskrifvas förlusten af berörde handlingars Redacteur, Sällskapets nitiske Ledamot och Vice Ordförande, Hof-Rätts-Rådet och Riddaren T. A. Odencrantz, hvars verksamma lefnadslopp slutades genom en för tidig död år 1829, hvarefter ingen man med lika håg och arbetskraft, som han, uppstått att åtaga sig Sällskapets angelägenheter, åt hvilka ordinarie Ordföranden icke kan ägna många stunder af den för de dagliga Embetsgöromålen knappt tillräckliga tiden. Emedlertid fortfar Sällskapet att af sina knappa tillgångar utmärka och belöna odlingsfliten och andra medborgeliga dygder, hvilka tills vidare utgöra föremålen för Sällskapets uppmärksamhet samt att genom tryckning och utspridning af smärre inkomne skrifter leda allmänhetens tankar åt de ämnen, som ligga inom Sällskapets verkningskrets. De senare åren har ock Sällskapet mycket vinnlagt sig om Boskapens och husdjurens hälsovård och icke blott af sine medel anordnat lön, 100 R:dr Banco årligen åt Länets Djur-Läkare utan ock åt honom upplåtit ett af Sällskapet inköpt och fästansatt hus till boställe, hvarvid finnes sjukstall och smedja till hans begagnande, så att denne nu mera jemväl af Staten med 50 R:dr aflönte

Läkare,

Läkare, hvilken äfven har inkomst af enskild practique, kan påräkna tillräcklig bergning, och Länets innevånare, åtminstone omkring residencet, en lätt utväg att få vård och bot för sina sjuka kreatur.

6:o Städer.

Jönköping är, som Tuneld skrifver, "en anseelig och mycket betydlig Stad, som äger stapelfrihet, fastän icke belägen vid hafvet." Dess läge i en fruktbar dal på ett smalt näs mellan sjöarna Wettern, Rocksjön och Munksjön; dess breda och torra gator, den beständiga vädervexlingen mellan sjöarna; de många sköna natur-föremål som omgifva Staden göra den till en sund och behaglig vistelse-ort. Näset eller sandräfveln, der Staden ligger hopträngd mellan sjöarna är så smalt att en stor del af husen blifvit uppförd på pålar i sjelfva Munksjön, eller som den i dagligt tal kallas *Lillsjön*, till skillnad från Wettern, som här merändels nämnes för *Storsjön*, hvadan Stadens särskilda afdelningar kallas *Storsjöraden*, *Lillsjöraden* och *Mellanraden*, hvartill komma *Tyska Maden*, *Svenska Maden* och *Förborgen*, eller såsom den gemenligen kallas, Stallgården. Benämningen *Mad* upplyser att den delen af Staden ligger i ett träsk, som genom fyllning och, der så erfordrats, pålning, blifvit omskapadt innan det kunnat bära bostäder. Tyska maden har fått sitt epitéte af sin första befolkning, bestående af af Tyske handtverksmästare införskrifne af den Store Gustaf Adolph, som ofta besökte Jönköping och der julade 1616. Han besåg ock det närbelägna Taberg, inrättade Bergslaget, föranstallade den nyss förut afbrända Stadens flytning till dess nuvarande local, samt gaf den många och stora privilegier. Stadens läge, dels vid Wettterns vattubryn, dels i sjelfva Munksjön och dels på en lös madvall, blottställer den för öfversvämningar. Likväl har blott en sådan i mannaminne inträffat, nemligen natten till den 19 Julii 1831, då midt i högsommaren en regnflod så uppdröf vattnet i Munksjön att nästan hela Staden var om morgonen öfversvämmad. Vattnet inträngde i sjelfva boningshusen till mera än en alns höjd och man rodde samt simmade på Stadens torg och gator; men efter skyndsamma mått och steg till vattenmassans afledning i särskilda rännilar åt Wettern började den falla undan och skunka lika hastigt som den uppstigit och skadan den hade gjort blef för den fattiga delen af Stadens innevånare fullt ersatt med de af Eder Kongl. Maj:t i sådant afseende nådigst anordnade 1,000 R:dr Banco.

Landsh. 5-årsberättelse öfver Jönköpings Län.

Stadens folkmängd som år 1827 utgjorde 3,799 personer hade vid slutet af nästlidet år ökat sig till 4,077, och af denna tillväxt, utgörande 278 Personer, hade 102 tillkommit genom födsel och 176 genom inflyttningar.

Stadens undervisnings- och bildnings-anstalter bestå uti en *Högre Lärdoms-Schola* med sex Lärare, en *Vexelundervisnings-Schola*, ett privat *Handels-Institut*, en *Söndags-Schola*, en *Gymnastik-Inrättning*, en *Sim-Schola* och en *Måttlighetsförening*.

Stadens hufvudnäringar är minuthandel och handtverk. Blott en enda fabrik finnes, nemligen en Kortfabrik. De stora quantiteter snus här tillverkas och afsättas, anses icke såsom fabriksstillverkning, emedan personerna, som drifva denna rörelse, äro blott handlande. Production deraf är emedertid högst ansenlig, ty enligt härvarande Tullkammares uppgift hafva icke mindre än 311,213 skålpund Tobaksblader och Stjerk blifvit i år hit förpassade och till snus förvandlade. De handlande som sysselsätta sig med denna rörelse äro särdeles behållne och förmögne och jag instämmer fullkomlig med Tullkammarens yttrande i sin årsberättelse, att bland Stadens näringar är Tobaksförmalning till snus den indrägtigaste, så att ingen af nuvarande handlande på stället, utan att den drifva, hittills hunnit till någon särdeles förmögenhet. Den faller icke i ögonen såsom något stort, ty man finner hvarken fabriks-hus eller fabriksmästare utan Tobaken males helt enkelt på handqvarnar af vanliga drängar och arbetskarlar. Att likväl resultaterna utfalla i stort, det ser och fagnar en hvar som nitälskar för fosterlandets näringar och deras idkares förkofran. Af ofvannämnde 311,213 skålp. Tobaksblad lär blifvit omkring 350,000 skålp. Snus, ty varan skall utmälta sig 10 à 12 procent under operationen och, om hvarje skålpund vid utminuterig blott kostat tjugofyra skillingar i Riksgäldssedlar; — priset lär dock variera mellan 24, 28 och 32 sk.; — så skulle likväl denna rörelse allena inbringat till Staden circa 175,000 R:dr Riksgäldssedlar. Att blott en mindre del häraf utgör avance, — det förstås af sig sjelft; men de ostridige partie-summorna äro dock stora nog för att låta ana en betydlig förtjenst på blott en enda artikel af Stadens minuthandel. När härtill kommer, att till Staden inkommit 5,210 kannor Vin, 7,258 skålp. Bomullsgarn, stora quantiteter Arrac, Rom, Caffé och Socker, flere Skeppslaster Sill och Sallt; att minuthandeln med Kläden och stycke-gods icke är obetydlig och att flere handlande nitiskt sysselsätta sig med försäljning af kram-, mode- och galanteri-varor, så är det i sanning ett bevis antingen på ovanligt modesta köpmans-anspråk i fråga om avance, eller på särdeles milda beskattningsprinciper, att af all denna lifliga minut-

handel, utöfvad af omkring 30 handlande och hökare, i bevillning till Staten endast fallit 405 R:dr 32 sk. samma år då bevillningen för de i Staden boende Embets- och Tjenstemäns löner uppgått till 1,856 R:dr 13 sk.

Utrikes handeln är ännu i sin linda: En och annan nybegynnare försöker den, men de äldre och mera solida handelshusen röra sig ännu icke dermed. Blifne förmögne på inrikes rörelsen villja de troligen icke risquera på nya speculationer.

Till Lybeck har en laddning af trädvaror i år afgått. Med Glasgow och Hull hafva ock varit sådana handelsrelationer, som i officiel väg kommit till Tullkammarens kännedom. Några Retour-laddningar hafva dock icke afhörts, utom ett partie Medicinalier, som ankom i retour med expeditionen på Lübeck. En här i orten etablerad Engelsman och några efter honom inkomne Landsmän, som upptagit ett Brunstensbrott vid Spexeryd i Ödestufvu Socken, och begagnande ortens arbetskrafter, spridde i början mycket penningar bland allmogen, hafva befragtat egna fartyg från Jönköping directe på England. Nu tyckes det som Brunstensrörelsen vore i något aftagande; men ofvannämde Engelmän äro ännu kvar i landet och sysselsatta äfven med andra näringsföretag. Emedlertid har, som man ser, öppnandet af Götha Canal här föranledt directa speculationer och communicationer med utlänningen och det fordras endast en instruerad, men tillika bemedlad handlande för att gifva lif åt den utrikes rörelsen och bringa andra till täflan.

Skeppningen af Stångjern från Bruken i orten har detta år utgjort 3,034 Lisp. som jemte 846 Skepp. Brunsten till större delen stadnat i Götheborg, i brist af skeppslägenheter directe härifrån till främmande länder.

112 stycken större och mindre fartyg hafva i år hit anländt, nemligen 2 från Utrikes ort, 5 från Stockholm, 31 från Götheborg och de öfrige från Insjö-Städer och orter.

Med Götheborg och dernäst med Helsingborg och Carlshamn underhåller Staden de mästa handelscommunicationer.

Med Stockholm har rörelsen under senare delen af årets seglation börjat att blifva tämligen liflig.

För Jönköpings Stad har sjön Wetteren hittills blott varit en orolig granne, hvars stormar och af sandbankar uppgrundade inlopp hindra Ångskepp och andra djupt gående fartyg att nalkas Staden, å hvars Revière de måste ankra på $\frac{1}{3}$:dels miles afstånd från sjelfva Staden; men nu mera, sedan man beslutat att vidga och fördjupa inloppet, bereder Wetteren, genom sina förbindelser med bägge hafven, åt Staden en ganska beqväm sjö-

fart så på In- som Utrikes orter och det är därför att hoppas, att nästa handels-generation söker att sjelf behålla den vinst andra Stapelstäder hittills dragit från Jönköping, hvarest blott fordras en hamn för att göra stället till en komplett Stapelstad. Alla förberedande anstaltar dertill pågå ock nu som bäst, och med nästa års sommar lär börjas en slags hamnbyggnad, egenteligen bestående deri, att som ofvan är nämndt, underlätta inloppet för djupgående fartyg ur Wetttern till den ränna eller canal, som förenar den med Munksjön, hvilken sistnämnde sjö naturen sjelf danat till en förträfflig hamn, som, lätt att anlöpa, kan på en gång rymma flera hundra fartyg i säkerhet för alla vindar vid de lugna stränderna, tätt intill de för hamngång nödiga brådjud.

Inloppet till Staden har äfven varit försvåradt af trängsel och uppehåll vid den öfver nyssnämnde Canal anlagda vindbro, som, nu ombyggd, blifvit i dessa dagar färdig, och förvandlad till en bekvämlig så kallad Rullbro af tackjern, hvilken dyrbara byggnad är verkställd efter förordnande af Eders Kongl. Maj:ts Stor-Amirals-Embets tredje afdelning, under inseende af Capitainen och Riddaren af Eder Kongl. Maj:ts Svärds-Orden v. Sydow, hvars insigter och erfarenhet i sådana arbeten äfven lära komma att användas i hvad som ännu återstår för att operera inloppet i Munksjöhamnen — och så snart allt detta en gång blifvit färdigt, då först står *det vackra Jönköping en Stapelstad icke blott till namnet utan äfven till gagnet.*

Stadens bidrag till alla dessa byggnadskonstnader är inskränkt till en viss Summa. Allt det öfriga lär utgå af Statsmedlen.

Läns-Styrelsen har för öfrigt hittills varit befriad från all controlle-erade beröring med dessa byggnadsanstalter, hvilka utföras genom directa Communicationer emellan Stor-Amiralitets-Embetet och dess Arbets-Chef, samt Stadens Innevånare. För alla dessa arbeten komma emedlertid att ramla mången ännu qvarstående fast mur och vall, minnen af framfarna Seklers storhet i byggnadskonst och af den vikt man lade på försvaret af Jönköpings Stad och Slott. Det är nu snart 100 år sedan detta Slott gick upp i rök och lågor och de vackra qvarlevorna af dess befästning dessa dyrbara minnen af forntiden måste lemna rum åt öppna platser för handel och vandel!

Stadens handtverkerier bedrifvas af 109 Skrämmästare 73 Gesäller och 94 Lärlingar. Af nämnde Mästare äro 20 Skomakare, 9 Skräddare, 7 Carduansmakare och Garfvare, 6 Hattmakare, 6 Smeder, 5 Guldsmeder

samt lika många Kopparslagare, Målare och Sadelmakare. I de öfriga professionerna är personalen af Mästerskap mindre.

Under Hall-Rätt lyda: Borstbindare, Färgare, Knappmakare, Spegel-Fabrikörer och Urmakare, utgörande 9 Hallmästare, 7 Gesäller och 6 Lärningar.

Näringsidkare, som hvarken höra under skrå eller Hall, äro 1 Apothekare, 4 Bagare, 1 Bryggare, 1 Källarmästare, 2 Spitquartershållare, 1 Schweitzer-bagare, 2 Socker-bagare och 3 Slagtare. De fyra förstnämnde af dessa rörelser sysselsätta elfva biträdande personer; dessutom äro 2 Boktryckerier i daglig verksamhet och sysselsätta det ena 10, och det andra 6 personer.

Den ofvannämnde Kortfabrikens årliga tillverkningsvärde uppgifves till circa 1,000 R:dr Banco och fem Snusfabrikers årliga tillverkningsvärde är hos Magistraten uppgifvet till blott 3 à 4,000 R:dr Banco: men då, enligt hvad ofvan är nämnt, Staden importerat 311,213 Skålp. Tobaksblader och stjekl, inträffar en stor lucka emellan det importerade råämnets stora och den förädlade productens uppgifna alltför ringa qvantitet. Misstag eller misräkning lär alltså vidlåda berörde uppgift. Stadens för fabriker fördelektiga local, begagnas numera icke; men redan år 1622, fanns i Jönköping en klädesfabrik, eller som den då kallades, *Wandmakeri*, hvilken Konung Gustaf den II Adolph låtit här anläggas och der kläden förfärdigas till krigsfolkets behof.

En Waddfabrik sysselsätter nu blott en arbetsam husmoder, som den anlagt och med sitt husfolk handlägger.

Torgrörelsen i Staden är ganska liflig. Den befordras af Stadens läge midt imellan sädesrika och sädesfattiga provinser. På Jönköpings Torg afsätta Wista och Norrø Wedbo Härader så väl som en del af Östergöthlands slättbygd en stor del af sin spannemål och der hämtas den af Tabergs Bergsmän och af andre Köpare ej mindre från Mo, Östbo och Westbo Härader än från åtskilliga delar af Elfsborgs Län. Stadens egna innevånare producera sjelfva mycken säd, ty Stadens jord räknas icke mindre än $11\frac{1}{2}$ mantal med 154 tunnland till åker, 704 till äng samt tunnland skog- och betesmarker. De som innehafva all denna jord, behöfva mycket litet besöka torget för brödfödan. Förmalningen är ock beqväm vid Staden tillhörige elfva mjölqvarnar i Dunkehalla Ström.

Spannmålshandeln är ibland trög, men afsättning i victualier, nemligen Smör, Ost, Talg, Kött och Fläsk saknas aldrig.

Tillgången på Fisk är mindre än man kunde vänta i en Stad, omgifven af vatten och blottställd för öfversvämningar. Det är ock icke från Wettern, hvares härvarande stränder äro mycket fiskfattiga, utan från de mindre insjöarna upp i landet, som den mesta fisken torgföres. — Af frukt och trädgårdsväxter är tillförseln så ymnig, att de ofta falla i vanpris. Sådant följer ock af den härvarande gamla hussed att de flesta hushåll possedera en liten trädgård i den del af Stadens omgivning, som endast består af sådane anläggningar med nätta och prydliga lusthus, der sommarnöjet trives.

Stadens rörelse är, som man finner, större än som kunde väntas af dess inskränkta vidd och folknummer; men tilloppet af menniskor är stort, och stor är personalen af Embets- och Tjenstemän i den här residerande Götha Hof-Rätt, hvilkas så väl som de vid Läns-Styrelsen anställda Functionernes löner och sportler, jemte postdagligen ingående Sakförare-arlvodet, icke stanna länge inom hus utan utspridas stundligen på Stadens torg samt i dess handelsbodas och verkstäder, hvilket allt, jemte det att flera adeliga och andra familjer, som funnit localen behaglig och sällskapslifvet angenämt, här valt sin bostad antingen för hela året eller ock för vinter-månaderna, i hög grad bidrager att öka rörelsen och sprida penningar inom Stadens område. Då den tärande personalen således är talrik, äro väl lefnadsmedlen något dyrare än uti Småstäderna i granskspet; men detta gäller dock endast för färsk mat. — De större provisionerna hämta familjerna under det ambulatoriska lifvet här, från sina egendomar på landet och hvad en Stad lider genom den dyrhet på munn-provisioner som vållas af Embetsmäns och Herrskapers bosättning, det ersättes mångdubbelt genom de senares dagliga penninge-utgifter till Köpmän och Handtverkare samt till Husvärdar för hyror m. m. Stadens Sparbanks rörelse företer och ett oekonomiskt sinne och ingen penningeförlägenhet, då en ringa folkmängd årligen kan aflägga omkring 10,000 R:dr Banco, mot 5 procent.

Stadens Inkomster uppgifvas till 5,097 R:dr och dess *Utgifter* till 5,922 R:dr 24 sk. 8 r:st. Banco.

Stadens största Inkomst-titul består i arrende för Donations-jord 1,720 R:dr, och dess största Utgifts-titul i aflöning till Magistraten med underlydande Tjenstemän och Betjente 1,940 R:dr, — det är således, som man finner, icke Staden, utan såsom sig bör, Staten hvilken skänkt Donations-jorden, som förnämligast aflönar och bekostar Stadens Styrelse.

Stadens hopträngda läge mellan sjöarna föranleder till många, i

andra städer okända besvär och utgifter, bestående i underhåll och upprensning af de här för vattnets afledning och fria lopp anlagde Canaler och Vattenreservoarer, hvilka åter, för communicationen imellan Stadens skiljda delar, fordrat flera brobyggnader, utom det Wetterns våldsamma vågor under låta nordanvindar ofta sönderbryta och bortskölja bryggor och sjöbodar, samt blottställa sjelfva husen för vattnets åverkan.

Stadens Fattigförsörjning kostar årligen mellan 16 à 1700 R:dr B:o och dess Fattigcassa hade den 1 sistlidne Maji en behållning af 5,041 R:dr 47 sk. 11 rist Banco.

En enda from stiftelse förefinnes, bestående uti en af Borgerskapet genom frivilliga gåfvor och enskildta bidrag bildad fond af omkring 3,000 R:dr, deraf ålderstegne och af sig komne Borgare och deras Enkor njuta understöd.

Från den härvarande Frimurare-Loge utgår ock årligen något bidrag till de fattiges hjälp.

Uti Staden är ock en serskild Communitet, nemligen *Slotts församlingen*. Dit höra Landshöfdingen, Landssecreteraren och Landskameren med öfriga Landtstatens tjenstemän och deras hushåll samt alla bosättningar inom det fordna Slottets område, jemte härvarande Artilleri-commendering tillika med Tygmästaren och öfrige personalen vid de här etablerade Tygförråden, samt i allmänhet hushållen å Förborgen, äfven sådana af Borgerskapet, som från början låtit upptaga sig i Slotts församlingen, hvilken har sin egen Pastor och Ecclesiastik Styrelse med dertill hörande Fattigförsörjning och Fattigcassa.

Sjukvården besörjes af Stads-Läkaren, som tillika är Lazarets-Läkare och betjenar fattiga patienter gratis. Provincial-Medicus är ock här att tillgå, och en practiserande Regements-Läkare är för närvarande bosatt i Staden, likasom fem Barnmorskor och en Badare. Bredvid Staden finnas två mycket begagnade hälsobrunnar. Sundhets-policen vidmakthålles i möjligaste måtto, och stället utmärker sig för rena samt snygga gator och gränder; — dertill bidrager och sjelfva läget på en sandbank, som gör att fukt och väta genast undansjunka, så att gatorna nästan alla årstiderna äro torra. — De skarpa Nordanvinderna från Wettern blottställa lätt för förkylningar. De låta känna sig under sjelfva sommaren och äro då farligast. De ränsa dock luften från de dunster, som, uppstigande från en låg, sank och vattensjuka local, eljest lätt kunde föranleda till epidemier, hvilka lyckligtvis här äro mera sällsynte.

Den *climat-förändring*, hvaraf Landet i allmänhet länge lidet, är här särdeles märkbar. Somrar utan värme, vintrar utan köld, den milda vårluften, som fordom följde tätt på islossningen, är flydd från Norden. Luften är skarp ända till Midsommaren. Temperaturen åtskiljer knappt årstiderna. Hösten fortgår långt in på det gamla vintertalet. Slädföre är en sällsamhet. Isen förmår sällan fångsla Wetterns brusande böljor, och de fordna isfärderna mellan Jönköping och Wisingsö äro snart blott en saga.

Under allt detta låter dock Naturens Herre vegetationen fortfara i sin jemna gång och de goda åren vexla om med de onda, uti en lycklig öfvervigt för de förra.

Men min berättelse om Länets hufvudstad bör lida till slut. För den återstår dock ännu en materiel önskan — den, att vid dess hamn må fästas ett eller annat ångfartyg, hvarförutan icke är att vänta någon säker seglation på Wetterns oroliga farvatten, der täta och sormdiga vindkast någon gång förbryllat sjelfva Oceanens Flaggmän.

Ett försök att genom Actie-teckning få ett ångfartyg stationerad i Wettern, har här, ty värr! funnit föga framgång. — Om Regeringen, från hvilken all god gåfva i verldslig måtto kommer, ger initiativet till ett nytt, torde det lyckas bättre.

Eksjö är en liten oansenlig Stad, men så icke dess rörelse. Der hafva under en lång följd af år funnits rätt förmögna både handlande och handtverkare. Då i en liten Stad finnes blott en och annan närings-idkare med synbar rörelse och solid förmögenhet, får man icke säga att Staden är näringslös och fattigdomen allmän, som dock är vanliga språket i de från småstäderna ingående rapporter. När, såsom i Eksjö, nyligen aflidne både Handlande och Handtverkare lemnat efter sig måhända 5 à 6 Tunnor Guld, så är det ett bevis att individuelt välstånd kan uppkomma från näringsfliten, hvarest den användes — i Stockholm eller Eksjö.

Man känner i sistnämnde lilla Stad flere ganska välmående handtverkare, serdeles Garfvare, Färgare och Tenngjutare. Det är i denna Berättelse förr nämnt, att Militair-samlingarne i och omkring Staden sprida lif och rörelse i dess näringar. Der finnes för öfrigt ett i allmänhet aktningvärdt Borgerskap, för hvilket källare- och kroglivet är mindre känt, och hvars bemödanden att från Stadens marknader afhålla Hazardspelare och Biri-bister är lika ovanligt som berömligt.

Folkmängden

Folkmängden utgör 1507 personer af begge könen, deraf skattskrifne 373 af mankön och 499 af qvinnkön. Stadens tomter äro 116, samt 75 såkallade bakgårdar, till en del bebyggde, men för det mesta använde till plantering af köksväxter och fruktträn.

Stadens handel består förnämligast af Sill och Sallt, Specier och kramvaror, som hämtas från Westervik, Calmar, Carlskrona och Jönköping.

Att uti en så liten stad 17 arbetare kunna sysselsättas i Garfveriefna, 16 i Hattmakarnes, 13 i Kopparslagarnes och 12 i Guldsmedernas verkstäder, bevisar vederhörandes drift i sina Näringar och motiverar den utmärkta ordentlighet, hvarmed, enligt Magistratens anmälan, de fleste handtverkare sköta sina yrken.

Privilegier äro här meddelade för 2 Tobaks- och Snusfabriker, 2 Läderfabriker, 1 Vaxljusfabrik, 1 Såpsjuderi och 1 Vagnfabrik, deraf dock endast Vaxljusfabriken och den ena Läderfabriken drifvas med någon framgång.

Stadens Jordbruk föder omkring 40 Hästar, 12 par Oxar, 80 Kor och 50 Får.

Donations-jorden består af $2\frac{1}{2}$ mantal, deraf ett mantal är anslaget till äng och bete för Stadens skjutshästar.

Stadens läge i stora stråkvägen från Stockholm till Carlskrona och till en del Skånska orter, gör att skjutsningen här är mycket besvärlig.

Stadens skog har varit betydlig, men är genom åverkan mycket försämrad.

Tillförseln af Victualie-varor, Spannemål och Skogseffecter är fullt svarande emot behofvet och äfven deröfver, ty uppköpare infinna sig icke sällan.

Oxhandelen var här fordom en Borgerlig näring, och dess idkare bragte sig merändels till välstånd och förmögenhet. Denna rörelse har nu mera blifvit Landthandel.

Folkbildningen besörjes af en lägre Lärdoms-Schola med Rector och Collega.

För Stadens Undervisningsverk och fattigvård finnas välgörande donationer af aflidne Hæradshöfdingen i Bohus Län, Hof-Rätts-Rådet Zachris Stjernrentz, som var född i Eksjö.

Fattigpersonalen uppgår till 60 personer, och dess årliga underhåll till något öfver 600 R:dr Banco.

Någon af Staden lönad Läkare finnes icke och behöfs ej heller, emedan Provincial-Läkare är här stationerad och tvänne MilitaireLäkare för närvarande boende i Staden.

Stadens inkomster uppgå till 12 à 1300 R:dr Banco, deribland arrende för donations-jorden utgör den största inkomst-artikeln.

Magistratens aflöning är nyligen förbättrad och reglerad, samt af Eder Kongl. Maj:t i Näder fastställd.

Grenna kallades fordom Brahe-Grenna efter Riks-Drotzet Grefve Per Brahe, som anlagt denna Stad vid foten af Greuna-Berget, nära Wettern gent emot Wisingsö och den med privilegier försett den 24 Januarii 1652. Der låg förut en stor by, Hysaby, som bestod af 10 hemman, hvaraf $7\frac{1}{2}$ underlades Staden, men 2 mantal Grenna Prestgård och $\frac{3}{4}$ mantal Husaby Ribbagård blefvo undantagne och bibehållas ännu såsom Landtheiman, samt lyda, fastän inmängde bland Stads-tomterne, ännu under Lands-Rätt.

Staden, fastän en hufvudort i det fordna stora Braheska Grefskapet, har dock aldrig varit af någon betydighet. Den grundar sitt bestånd mest på åkerbruk. Också ligger den i Länets mest fruktbara nejd och är försedd med mycken och bördig jord. Den är märkvärdig för sitt vackra läge, sitt grönskande torg och sina blomstrande Kerbärslundar, som beskugga husen å hela Storgatans ena sida: också räknas bär och frukter bland Stadens vinstgifvande afsättnings-artiklar.

Stadens folkmängd utgör 647 personer, hvaraf mantalsskrifne af mankön 139 och af qvinnkön 187. Folkmängden har under de sista fem åren ökats med 99 personer, som mest tillskrifves inflyttningar af Adel och Ståndspersoner samt deras hushåll. Stadens vackra läge och ortens öfverflödiga tillgång på lefnadsmedel för godt köp göra den till en behaglig bostad för äldre och obemedlade familler, som åskådande den lifliga rörelsen af resande å den genomlöpande stora stråten mellan Jönköping och Stockholm samt njutande bekvämligheterna af Postkontor och Apothek m. m., här finna ett lugnt och tyst Stadslif.

Folket lefver i allmänhet stilla och sedigt och under de sista fem åren hafva af Stadens innevånare blott två blifvit dömda för stöld samt sex för fylleri; och något brott af svårare egenskap har under berörde tid icke blifvit föröfvadt.

Folkbildningen inskränker sig till innanläsning och Christendoms-kunskap; samt någon skrif- och räknekonst bland mannkönet.

En Pedagogi eller Vexel-Schola, hvarest Läraren bör vara Prestman,

är gemensam för Stads- och Lands-församlingen, och der meddelas undervisning i grunderna för vetenskaperna.

I Staden finnas för närvarande blott två Handlande, hvaraf den ena anses redan hafva samlat en förmögenhet, som på detta ställe endast kunnat uppkomma genom särskilt fallenhet för yrket och godt hushållsvett, Handelsvarorna förskrifvas från Stockholm, Götheborg, Carlshamn och Norrköping.

Handtverkerierne bedrifvas af 22 Skrämästare, 15 Gesäller och 14 Lärlingar.

Stadens inkomster uppgå till 218 R:dr 39 sk. 11 r:st. och dess administrationskostnader till 480 R:dr Banco.

Fattigvården är gemensam för Stads- och Landsförsamlingen och fattigcassans behållning är 910 R:dr Banco.

Någon allmän sjukvård finnes icke, men en oexaminerad Bataillons-Läkare är här stationerad.

Städernas gamla klagan öfver intrång i näringarne fortfar. Man anser ock för dem menlig den lätthet hvarmed nästan en hvar, som söker, vinner burskap. Sådana ansökningar afslås väl ofta af Städernes Magistrater, men efter anförde besvär hos Eder Kongl. Maj:ts Commerce-Collegium bifallas de merändels. Ett annat förhållande skulle ock inskränka all täflan i näringarna, och den måste vara, säge hvad man vill, nyttig och nödvändig, så vida icke consumenten skall helt och hållet bero af producentens välbehag, i afseende på productens både godhet och pris. En noggrann undersökning om burskapssökande personers förmåga att etablera sig, vore dock måhända af nöden, serdeles i anseende till sådana handtverk, som icke kunna drifvas utan förlag. Gesällen, missnöjd med sin Mästare, blifver nu lätt hans jemnlige. Han börjar med intet, gifter sig, får barn och snart stort hushåll, finner sina förhoppningar felslå och — tryckt af omsorger, söker han snart förströelse på Vårdshus och Krogar, dit Gesäll-lefnaden måhända vant honom — och sådan är oftast serien af handtverkarens lif, då det börjas utan förlag och kapitaler.

Det är svårt ett säga hvilka handtverk som bäst löna sig. Garfvare och Färgare tyckas må bäst; men personens individuella drift och verksamhet gäller mera än allt annat. Så har man exempel i ofvannämnde Städer, att en Snörmakare mår väl, ehuru hans arbete blott består i gardinfransar, escharpe och militairpydnader samt andra sällan efterfråga-

de artiklar: att en Tengjutare samlat förmögenhet, i en tid, då tenkär! äro aflagda i hushållen: att en Perukmakare bergat sig, fastän modet aflyst all hårfrisur: och att en Boktryckare, hvars alla föregångare varit näringslöse, kommit till välstånd på en local, der Bokålskare äro få och Litteraturen trögväxt.

Kunde *Luxen*, "denna förståndslösa yrsel i lifvet, och *Yppigheten*, denna eländets moder, bannlysas från verkstäderna och näringarne i allmänhet både i Städerna och på Landet, så är intet tvifvel, att ju tillståndet skulle vara bättre, och de jemna klagovisorna öfver brist och nöd minskas; ty de verkliga behofven tillfredsställas lätt, de inbillade åter — aldrig.

En liten Tableau öfver *Lagsökningsväsendet* och det *Civila Executionsverket* i Länet torde ståteligen böra inpassas i den större taflan öfver dess Statistik och œconomie.

Lagsökningarne hafva under de sist förflutna fem åren något minskats, ty å Lands-Cancelliet gjordes anhängige:

År 1829	2,400	Lagsökningsmål.
— 1830	2,528	dito.
— 1831	2,376	dito.
— 1832	2,356	dito.
— 1833	2,387	dito.

Af en så obetydlig årlig skillnad i antalet kan ingenting slutas till mera välstånd eller vanmakt, till penningebrist eller penningestyrka i orten; men att lagsökningarne under ett Decennium småningom aftagit till tusendetal — det är en sanning, värd att begrunda, innan man fullt tror på en allmän penningebrist.

År 1823 inregistrerades här 3,498, men det i dag slutande året 1833 blott 2,387 Lagsökningar. Val kan en eller annan Auction och Sterbhus- eller Concurs-utredning det ena året föranleda till några hundrade lagsökningar mera än det andra, men att år 1833 1,111 Individuer mindre än år 1823 varit blottställda för lagsökning, under det folkmängden ökat sig med 12 à 13,000 personer, det synes vara en icke blott tillfällig företeelse.

Någon särdeles ansträngning erfordrades icke eller vid incasserande af betalning för de 997 tunnor undsättnings-spannemål, hvarföre Länet, efter 1830 års missväxt, skuldsattes med 10,798 R:dr 31 sk. Banco.

Hvarken af desse eller äldre undsättningsmedel är något vidare innestående i Landet. Allt är till fulla betaldt och liquideradt utan afskrifning.

Ingen af Länsstyrelsernes många omsorger är dock så brydsam, som undsättningsanstalterne i missväxtår. Penningar erhållas utan omgång och svårighet af Statsverket eller Creditivmedel; men andra föreskrifter än att använda och återbetala dem, erhållas icke. Sädens anskaffning, som förr besörjdes af Magazins-Directionen, och dess utdelning till ett hungrande folk, beror helt och hållet af Landshöfdingen, som för sina mödor och bekymmer ofta får uppbära klander och missnöje. Än har han köpt för dyrt — än misstänkes han att gynna säljare och så kallade kornjudar — än har den fått undsättning, som icke behöft o. s. v. Visserligen är man i detta mera än i de flesta fall, blottställd att bedragas. Föresatsen att afvisa missbruk och underslef besegras någon gång af den kalla egennyttan och vinningslystnaden — och Landshöfdingen, som förr ägde Magazins-Directionen att tillita och rådfråga, står nu isolerad i pligten att skaffa åt Folket bröd — åt Staten betalning.

För de inre göromålen vid Lands-Cancelliet och Lands-Contoret aflemnas årlig redogörelse i Debet och Credit.

Den upptager innevarande år

vid Lands-Cancelliet	6,584
vid Lands-Contoret	2,984

Summa 9,568 särskilda mål

och ärenden, för hvilkas handläggning Staten lönat blott 1 Landshöfding, 1 Lands-Secreterare, 1 Lands-Kamererare, 1 Lands-Cancellist och 1 Lands-Contorist, Summa 5 personer.

På samma tid har den här residerande Götha Hof-Rätt handlagt 5,320 Rättegångs-, Ansöknings- och Brottmål, visserligen flera af mera vidd och vikt, men ock med en arbetsstyrka på Stat af 55 personer.

Att personalen vid Länsstyrelsen fordrar förstärkning, torde härmed vara ådagalagdt.

Nu återstår en korrt Recapitulation af allt det föregående, hvars resultat kunna uppfattas sålunda:

Att Jönköpings Läns allmänna beskaffenhet till jordytan är mager, stenbunden och mindre fruktbar;

Att Wista Härad och en del af Norra Wedbo göra härifrån undantag;

Att de fleste af de fordna större Herregodsens icke äro mera till såsom sådana;

Att likväl några få ännu finnas qvar i egenkap af gods;
Att de största sådana äro: Lyckås, Gripenberg, Ramsjöholm, Bordsjö, Nydala, Hok, Östanå och Ulfsnäs;

Att Hörle och Nissafors äro Länets största Bruks-Egendomar:

Att i Länets finnes Guldmalm, som varit bearbetad;

Att Invånarne bestå af en lätt och liflig, höllig och lättstyrd folkstam;

Att folkmängden de sist förflutna åren ökats med öfver 7,000 personer;

Att näringsmedlen icke tillväxt i samma mohn;

Att en öfverbefolkning i kommande tider är möjligtvis att befara;

Att den besutna allmogen lyckligtvis befinner sig i tämmeligt välstånd;

Att deremot ett sådant välstånd synes vara i aftagande bland de högre stånden;

Att sedeförderfvet, och deribland i synnerhet fylleri-lasten, snarare är i till- än aftagande;

Att antalet af fattighjon årligen ökas;

Att Smålänningens böjelse för krigsståndet och soldatlifvet forfar, såsom ett nationaldrag;

Att Länets hufvudnäring är Åkerbruk, och Boskapsskötsel, hvaraf det förra i senare tider tagit öfverhanden;

Att likväl Boskapsskötseln, såsom Länets modernäring, fortfar att utöfva sin välgörande inflytelse på ortens bestånd;

Att Oxhandeln och trafiken med Smör och Ost bringa de mästa penningar i rörelsen på landet;

Att skötseln af äng och betesmarker lemnas på de flesta ställen åt naturen;

Att likväl odlingen af foderväxter börjat blifva mera allmän;

Att hästafveln i Länets är af ingen betydighet;

Att Färafveln deremot åter börjat blifva föremål för Possessionaternes verksamhet;

Att dertill bidragit de nya Ullmarknaderne i Norrköping och stationerandet af ett Stam-Schäfferi inom Länets;

Att Allmogens färafvel och ullproduction sträcka sig dock ännu blott till husbehof;

Att Getafveln, fordom vigtig i Småland, nu mera icke intager något rum i dess hushållning;

Att i ingen del af Länets oeconomie råder så stort slöseri och så liten omtanka för kommande tider, som i skogshushållningen.

Att vid regleringen af Länets allmänningsskogar, blott en blifvit styc-kad och försäld;

Att skogseffecter årligen stiga i pris;

Att Bränvinsbränningen beklagligtvis blifvit en af Länets hufvudnä-ringar;

Att det öfverflödiga bränvinssupandet icke så mycket utmärker Allmo-gens hemlif, utan egentligen folksamlingarne;

Att Länets Bergs- och Bruksrörelse, till det mästa fallen i händerne på personer med drift och förmögenhet, är uti ett visst flor;

Att det mästa Jernet säljes hemma, utom det som tillverkas vid de bägge största bruken, hvilket till en del vägföres;

Att Linskötseln äfven utgör en af Länets hufvudnäringar;

Att likväl lärftsväfnader och väfkonst i allmänhet icke hunnit den full-komlighet, som åsyftats med flere bemödanden att här fortplanta den Norr-ländska väfslöjden;

Att bland fabriker och näringar utmärker sig, främst Husqvarna Ge-värsfactori;

Att Pappersbruken denäst visa sig som en vigtig näringsgren;

Att vidare körslor, salpetertillverkning, biskötsel, ståltrådstillverkning, vadmalsväfnad och humleplantering äro binäringar af verklig vigt för Länets;

Att några betydliga jordboksförändringar under de ifrågavarande 5 åren icke inträffat;

Att postgång och andra communicationsmedel inom Länets äro fullt svarande mot behovet;

Att Gästgifvareskjutsen kan i vissa fall anses mera som näring än besvär;

Att Kronoskjutsningen i fredstider är dräglig;

Att inqvarteringen deremot är ett af locala omständigheter ojemt fal-lande onus;

Att ett lika förhållande är med Krono-brefbäringen;

Att fångskjutsen nu mera icke trycker landet, men väl Statsverket;

Att Fattigförsörjningen är kännbar i följd af fattigklassens och tiggar-hopens årliga tillväxt;

Att en sådan tillväxt, besynnerligt nog, röjer sig mera i Länets bättre, än i dess sämre delar;

Att för hälsovården är sörjdt allt hvad från administrationens sida kan väntas;

Att Allmogen synes mindre förtro sig åt qvacksalvare och underkurer;

Att Länets Lazarett är i godt skick;

Att särskildt sjukhus och särskildta anstalter förefinnas i afseende på den hotande Cholera-smittan;

Att de flesta Socknemagaziner icke äro annat än räntegifvande cassor;

Att de således icke innefatta erforderliga undsättningsanstalter i missväxtår;

Att enskildta skyttar mera, än skallgångar bidraga till rofdjurs utdödande;

Att Sockne-Scholor på Landet äro få, och der de finnas, mindre besökte;

Att Ambulatoriske Skolmästare anses der mera passande;

Att ingen ny institution tagit åt sig så hastig faveur, som Jönköpings Stads och Läns Sparbank.

Att Policen på Landet beror hufvudsakligen af Länsmännens kraft och urskillning;

Att dessa svagt lönte och ofta missaktade Tjenstemän förtjena Styrelsens särskilta uppmärksamhet;

Att de olika police-författningarne i olika Län föranleda till oreda och villervalla;

Att Skiftesverket i Länet fortgår oafbrutit;

Att någon menlig verkan af de derom gällande författningar icke kunnat märkas;

Att likväl någon jemkning af Landtmätare-Taxan torde vara af nöden;

Att Länets uppbördsverk utmärker sig särdeles fördelaktigt;

Att balancer och restantier äro merändels okände;

Att öfver Grundskatten, fastän den största af alla Statsbidrag, höres icke någon klagan;

Att bevillningen deremot anses ojemn, såsom egentligen drabbande jord och löner, men icke i samma mohn den rörliga förmögenheten, handel och näringar;

Att Rustning och Rotering äro Jordbrukarens svåraste onus;

Att nämnde onus träffar det magra Småland 25 procent mera än det bördiga Östergöthland;

Att Länets Rust- och Rotehållare derföre med längtan och hopp motse en i underdånighet sökt jemkning;

Att

Att aflöningen till Clericiet är större än Länets hela Bevilling;
Att likväl en i allmänhet ömsesidig välvilja mellan Presterskapet och dess åhörare lindrar denna dryga beskattning;

Att alla Statsbidragens totalsumma är förvånande stor;

Att likväl förväningen minskas vid granskning af flera artiklar, der folkets arbetskraft och prestationer in natura blifvit förvandlade i penningar;

Att jorden likväl icke möjligen tål vidare beskattning;

Att tillätne Krogar på landsbygden äro få; — men smygkrogar både på Landet och i Städerna desto flere;

Att bevisningen i mål om Lönnkrögeri är svår;

Att Länets Hushållnings-Sällskap är i ett visst aftagande;

Att likväl, genom dess omtanka och bekostnad, en Djur-Läkare blifvit här bosatt och bergad;

Att Jönköpings Stads minut-handel är liflig och vinstgifvande;

Att i synnerhet tillverkning af Snus och dess försäljning synes vara en högst indräktig rörelse;

Att Stadens läge blottställer den för öfversvämning, som en gång inträffat under de sist förflutna fem åren;

Att skadan då blef de fattige fullt ersatt genom regeringens milda omtanka;

Att några egentliga fabriker här icke finnas, ehuru inbjudande läget synes vara;

Att den i Staden bosatta Embets- och Tjenstemanna-personal mycket bidrager till Stadens flor och bestånd;

Att Hamn- och Brobyggnad nu är under arbete och den senare redan färdig;

Att Stadens gamla, men aldrig begagnade Stapelfrihet nu börjat visa sig, om icke verksam, åtminstone i utveckling sedan Götha Canal beredt sjön Wetteren communication med de bägge hafven;

Att Munksjön är en naturlig hamn, tillräcklig att vid sina brådjupa stränder mottaga hundradetals fartyg;

Att det förestående Hamnarbetet således endast afser att vidga och fördjupa inloppet dit ur Wetteren;

Att för säker seglation i Wetteren och fullt begagnande af Götha Canal, ovilkorligen fordras ångfartyg och ordentligt sjöfolk;

Landsh. 5-årsberättelse öfver Jönköpings Län.

Att handel och näringar trifvas väl i den lilla Staden Eksjö;
Att dertill mycket bidraga Militaire-etablissementer i Stadens om-
gifning;
Att deremot rörelsen i Grenna är ringa och svag;
Att dess Borgerskap mest sysselsätter sig med åkerbruk och träd-
gårdsskötsel;
Att man för de Borgerliga näringarna anser menligt lättheten att vin-
na burskap för Gesäller utan förlag och kapital;
Att likväl luxe och yppighet i lefnadssätt, både på Landet och i Stä-
derna torde mera än allt annat vålla individuella oredor i affairer;
Att lagsökningars aftagande torde vittna om tillväxt i låntagares för-
måga att göra rätt för sig;
Att en fortfarande klimat-förändring är märkbar;
Att den består i brist på värme om sommaren och i brist på snö och
köld om vintren — och slutligen,
Att den arbetande personalen på Stat vid Länets styrelseverk, icke
är svarande mot göromålens mängd.

Och härmed slutas den raisonerande delen af min underdåniga Be-
rättelse: Den Tabellariska, ställd på ziffror och columner ligger bredvid.
Den senare är på några ställen i den förra åberopad, förklarad och ut-
vecklad.

Arbetet, ofta afbrutet af de hvardagliga olikartade Embetsbestyren,
kan således icke ens nalkas fullkomligheten: Den tillhör ock sällan ett
människoverk, minst det, som utvecklat sig under en aftagande arbetsför-
måga, som påminner att man befinner sig på den yttersta gränsen af en
tillryggalagd lång och mödosam Embetsmannabana.

På första bladet är anfördt om svårigheten att hvart femte år variera
med några särdeles intressanta uppgifter om Länets tillstånd i oeconomiskt
och statistiskt afseende.

Man har således varit föranlåten att ur mera stationaira förhållanden
leta sig fram till något, som kunde blifva — åtminstone läsbart.

Deraf har händt, att arbetet, i stället för en *Berättelse* om fem års
oeconomie och statistik öfvergått till en *Beskrifning* öfver Länets särskilda
delar, deras naturalster, näringar, folklynne och seder.

Denna afvikelse, måtte Eder Kongl. Maj:t i Nåder förlåta den!

Någon erfarenhet ligger dock till grund för beskrifningen, ty under-
tecknade hafva, den ene i 18, den andre i 30 år af Embetspligt stått i
beröring med folket och de ämnen man afhandlat.

Må hända torde den, som leder arbetet vid nästa fem års Berättelse,
här finna några materialer för vidare forskning och utveckling!

Jönköping å Lands-Cancelliet den 31 December 1833.

LARS HIERTA.

L. LÖWENADLER.

Tabell för Landet inom Jönköpings Län.

Hemmanstal.	Öfverensst. Diverse Lägenheter, Verk och Herdningen	Utsäde af:														Medelafkastning, sedan Utsädet är afdraget.										Underhållne Kreatur.								Uppkattnings-	Stats-																				Bidrag.											
		Vete		Korn		Ären		Råg		Hälsa		Blandad		Öfr.		Postr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.		Hälsa		Öfr.																						
		St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.	St.	Rör.																	
5	10			6	30	6	55	16	15	28	24	90	20	137	40	45	140	12	26	50	24	50	20		18,300		642																																							
403	375	115	4,024	758	4,311	1,101	108	3,414	534	9,038	2,464	13,530	2,867	442	19,996	1,315	2,087	4,901	2,764	8,717	2,342	720		12,658,680	3,002,222	7646	2,727	13	7	143	6	5,949	39	10	2,939	28	11	8,889	20	9	1,105	415	30	1,520	30	3,291	6	632	1	32	914	24	3,282	40	2,305	8	6	25,349	29	3	33	21				

Jönköpings Lands-Contor den 31 Decem. 1833.

LARS HIERTA.

JOH. BJÖRKLUND.